

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

OMA TUPA – OMA LUPA

Kehitysvammaisten kokemuksia itsenäisestä asumisesta Kuopiossa

TEKIJÄ: Kaie Hyönen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosionomin tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä Kaie Hyvönen			
Työn nimi Oma tupa – oma lupa Kehitysvammaisten kokemuksia itsenäisestä asumisesta Kuopiossa			
Päiväys	1.5.2019	Sivumäärä /Liitteet	53 / 2
Ohjaajat Tuija Pakarinen, Auli Ratinen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Kuopion kaupunki, vammaispalvelut			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tutkittiin kuopiolaisten, yksin tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumisen olosuhteita, itsenäisessä asumisessa tarvittavaa tukea sekä kehitysvammaisten tyytyväisyyttä itsenäiseen asumiseen. Tutkimuksessa kartoitettiin myös kohderyhmän arkea, vapaa-aikaa ja sosiaalisia verkostoja.</p> <p>Opinnäytetyön toteuttamisen toimintaympäristönä oli Kuopion kaupungin vammaispalvelut ja tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimustyönä. Tutkimusaineisto kerättiin kyselyn kautta 78 kehitysvammaiselta henkilöltä. Kyselyyn vastasi 48 henkilöä, joten tutkimuksen vastausprosentiksi muodostui 62 %.</p> <p>Kehitysvammaisten laitosasumisen lakkauttamisen ja hallituksen vuonna 2010 käynnistämän kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS) myötä on Suomessa panostettu sekä uusien asumismuotojen, että asumisen tukipalvelujen kehittämiseen. Erityisryhmien asumisesta tehtyjen tutkimusten ja selvitysten mukaan, on useimpien kehitysvammaisten toiveena oma asunto ja mahdollisimman itsenäinen elämä. Sama asumismuoto ei kuitenkaan sovellu kaikille, vaan kehitysvammaisten asumiseen tarvitaan erilaisia, asukkaiden yksilölliset toiveet ja tarpeet huomioivia vaihtoehtoja. Tarvitaan uudenlaista tukiasumista, joka vähentää yksinäisyyttä ja huomioi turvallisuuskysymykset, mutta säilyttää mahdollisuuden omannäköiseen ja yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten itsenäinen asuminen onnistuu, kun he saavat riittävästi asiakaslähtöistä ja yksilöllisesti suunniteltua tukea. Asuminen muun yhteisön keskellä ja lähellä palveluita sekä yleisten palvelujen saatavuus ja riittävyys tukevat itsenäisyyttä ja turvallisuutta.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten mukaan olivat itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset tyytyväisiä asuinoloihinsa. Iso osa tutkimukseen osallistuneista asui kaksiossa ja vuokranantajina toimivat useat eri yritykset. Itsenäinen asuminen koettiin melko turvallisena. Tutkimukseen osallistuneiden avun tarve kuvautui kuitenkin melko laajana. Eniten apua tarvittiin asioinnissa, kodin huoltotöissä ja siivouksessa sekä raha-asioiden hoitamisessa. Apua saatiin eniten omilta vanhemmilta, mutta myös sisaruksilta ja ystäviltä. Henkilökohtaisen avustajan tuki koettiin tärkeänä itsenäisen asumisen sujumisessa. Tutkimukseen osallistujista melkein puolella oli henkilökohtainen avustaja.</p> <p>Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt osallistuivat päiväaikaiseen toimintaan. Myös osallistuminen harrastuksiin oli monipuolista ja aktiivista. Miehet harrastivat naisia aktiivisemmin ohjattuja harrastuslajeja. Nykyiseen asumiseen ja elämään oltiin melko tyytyväisiä. Isompaa muutosta ja parannusta toivottiin ihmissuhteisiin, sosiaalisiin verkostoihin ja harrastuksiin. Vastaajat kokivat melko usein yksinäisyyttä ja toivoivat nykyistä enemmän kaverisuhteita sekä yhteisöllistä toimintaa.</p> <p>Opinnäytetyön pohjalta saadaan Kuopion kaupungin vammaispalveluissa tietoa tuetun asumisen tilanteesta sekä itsenäisten asukkaiden toiveista ja kehittämisohjelmista.</p>			
Avainsanat Kehitysvammaisten asumispalvelut, tuettu asuminen, itsenäisyys, asumistyytyväisyys			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author Kaie Hyvönen			
Title of Thesis My house – my rules Disabled people's experiences of independent living in Kuopio			
Date	1.5.2019	Pages/Appendices	53 / 2
Supervisors Tuija Pakarinen, Auli Ratinen			
Client Organisation /Partners Disability services of the City of Kuopio			
<p>The aim of the thesis was to study the living conditions of disabled people living alone or with a partner. The support needed for independent living and the satisfaction with independent living were also examined. The research also mapped out the target group's everyday life, free time and social networks.</p> <p>The thesis deals with the disability services of the City of Kuopio. The quantitative research method was applied in this study. The research material was collected through a questionnaire sent to 78 disabled people. A total of 48 people responded to the questionnaire, so the response rate was 62%.</p> <p>Since the disabled people's institutional living was discontinued and the government started a program for disabled people's living in 2010, new living forms and support services for living have been developed. According to the reports, most disabled people dream of an apartment of their own and of a life as independent as possible. The same mode of living, however, does not work with everyone. Different varieties that take account of individual wishes and needs are needed. Assisted living reduces loneliness and provides security but still gives an opportunity to unique and individual living. Disabled people's independent living will be successful when they are provided with enough customer-oriented support. Living in a community and close to the services support independence and security.</p> <p>According to the results of the thesis, disabled people living independently were satisfied with their living conditions. The majority of the participants of the research lived in two-room apartments, different companies being their renters. Independent living was considered quite secure. The participants felt that they need support in rather many areas. The most help was needed with running errands, house maintenance and cleaning and taking care of financial matters. Help was provided by parents, siblings and friends. Support from a personal assistant was considered important. Nearly half of the participants used services of a personal assistant.</p> <p>Almost every participant of the research took part in daytime activities. The participation in pastime activities was versatile and active. Men were more active than women in taking part in guided activities. The participants were quite satisfied with their current living and life. Change and improvement was hoped concerning relationships, social networks and hobbies. The participants felt lonely fairly often and hoped for more friendship and social activities.</p> <p>This thesis provides information about the situation of supported living and the residents' wishes and improvement proposals to the disability services of the City of Kuopio.</p>			
Keywords Housing services of disabled people, sheltered housing, independence, satisfaction with living			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	OIKEUS YKSILÖLLISEEN ASUMISEEN	7
2.1	Erytyislainsäädäntö turvaa kehitysvammaisten yksilölliset palvelut	7
2.2	Asumisen uudet tuulet	9
3	ASUMISPALVELUT KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ELÄMÄSSÄ	10
3.1	Tuettu asuminen tutkimuksen keskiössä	10
3.2	Asumisen tukipalvelut luovat edellytyksiä itsenäiselle asumiselle	11
3.2.1	Kuka auttaa itsenäisessä asumisessa?	12
3.2.2	Päiväaikainen toiminta sekä ohjattu harrastustoiminta tukevat itsenäistä asumista	13
4	TYTYVÄISYYS ITSENÄISEEN ASUMISEEN	15
4.1	Kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeus	15
4.2	Itsenäisyys asumisen näkökulmasta	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	17
5.1	Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	17
5.2	Tutkimuksen lähestymistapa ja kohdejoukon kuvaus	18
5.3	Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmän kuvaus.....	19
5.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	20
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	24
6.1	Tutkimukseen osallistujien asumisen olosuhteet.....	25
6.2	Itsenäiseen asumiseen tarvittavan avun laajuus ja sen saamisen mahdollisuudet.....	28
6.3	Tutkimukseen osallistujien arki ja vapaa-aika.....	30
6.4	Itsenäisen asumisen merkitys ja tutkimukseen osallistujien tyytyväisyys siihen	33
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
7.1	Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten asumisen olosuhteet ja tuen tarve	36
7.2	Kehitysvammaisten saama tuki ja palvelut itsenäiseen asumiseen ja arkeen.....	37
7.3	Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten tyytyväisyys asumiseen	38
8	POHDINTA.....	40
8.1	Kehittämiskohteet ja jatkotutkimusaiheet.....	40
8.2	Ammatillinen kehitykseni opinnäytetyöprosessin aikana	42
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	43
	LIITE 1: KYSELY ITSENÄISESTI TAI KUMPPANINSA KANSSA ASUVILLE KEHITYSVAMMAISILLE ..	47

LIITE 2: SAATEKIRJE 52

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt pitkään kehitysvamma-alalla, joista viimeiset 15 vuotta Kuopion kaupungissa kehitysvammaisten työtoiminnan ohjaajana. Keväällä 2017 aloitin työskentelyn Kuopion kaupungin vammaispalvelujen palveluohjaajana ja suoritin samassa työyhteisössä viimeiset sosionomin opiskeluuni liittyvät harjoittelut. Harjoittelujeni yhteydessä panin merkille, että vammaispalveluissa ei ollut kattavaa tietoa itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten määrästä, heidän käyttämistään palveluista tai tuen tarpeesta. Minua alkoi kiinnostamaan, miten paljon on Kuopiossa itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia henkilöitä. Selvittämisen arvoista oli myös, mitä heidän elämänsä kuuluu ja miten heidän asumisensa on järjestetty. Mielenkiinnostani syntyi tämän tutkimuksen idea, joka sai hyvän vastaanoton ja kannustuksen vammaispalveluissa.

Kehitysvammaisten laitosasumisen lakkauttaminen on ollut Suomessa esillä jo muutaman vuosikymmenen ajan. Aktiivinen ja innovatiivinen muutostyö käynnistyi Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2007 julkaiseman selvityksen myötä, jossa ehdotettiin laitosisumisen purkamista seuraavan kymmenen vuoden aikana. (Niemelä ja Brandt 2008, 75–77.) Hallitus käynnisti vuonna 2010 kehitysvammaisten asumisohjelman (KEHAS), jonka tavoitteena oli tukea kehitysvammaisten yksilöllistä asumista, uudenlaisten asumisratkaisujen kehittämistä sekä asumiseen liittyvien palvelujen järjestämistä (Vernerinen 2017a; Ympäristöministeriö 2016). Ohjelmaa toteuttivat yhteistyössä ympäristöministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Keskeisesti mukana olivat myös Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), Raha-automaattiyhdistys sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (Karinen, Laitinen, Ekholm ja Tuokkola 2016, 3, 7; THL s.a.a.)

Vuonna 2016 valmistuneen KEHAS-ohjelman loppuraportin mukaan olivat ohjelman tavoitteet toteutuneet kohtuullisesti, mutta saavutettu muutos ei ollut riittävä. Seurantaryhmä kokosi valtakunnallisesti hyviä käytäntöjä ja uudenlaisia tapoja toteuttaa kehitysvammaisten asumista, sekä laati ehdotukset KEHAS-ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi vuosille 2016–2020. (STM 2016; Vernerinen 2017a.) Valtakunnallisena päämääränä on purkaa laitosasuminen vuoteen 2020 mennessä kokonaan. Iso muutosprosessi edellyttää käytännön työn parantamista monella tasolla, mm. asiakkaiden palvelutarpeen arvioinnin ja yksilöllisten palvelukokonaisuuksien kehittämistä, vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden ja valinnanvapauden vahvistamista, asumisratkaisujen monipuolistamista ja tavallisen asuntokannan hyödyntämistä sekä hallintokuntien välisen yhteistyön lisäämistä. (Vernerinen 2016a; STM 2016.)

Erityisryhmien asumisesta tehtyjen tutkimusten ja selvitysten mukaan on useimpien kehitysvammaisten toiveena oma asunto ja mahdollisimman itsenäinen elämä. (Kehitysvammaliitto s.a.; ARA 2017.) Laitosisumisen vähentäminen on edennyt hyvin kaikkialla Suomessa. Muutokseen on kuitenkin pyritty liian yksipuolisilla ratkaisuilla – pääasiassa isojen ryhmäkotien rakentamisella. Sama asuimuoto ei sovellu kaikille, vaan kehitysvammaisten asumiseen tarvitaan erilaisia, asukkaiden yksilölliset toiveet ja tarpeet huomioivia vaihtoehtoja. Tarvitaan uudenlaista tukiasumista, joka vähentää yksinäisyyttä ja huomioi turvallisuuskysymyksiä, mutta säilyttää mahdollisuuden omannäköiseen, yksilölliseen asumiseen. (Kehitysvammaliitto s.a.; Vernerinen 2016a.)

Kuopion kaupunki pyrkii omalta osaltaan kehittämään asumispalveluja ja löytämään kullekin kehitysvammaiselle hänen palvelutarpeeseensa soveltuvan asumispaikan. Maaliskuussa 2019 on vammaispalveluissa lähes 3 000 asiakasta. Kehitysvammalain mukainen selvitys on 858 asiakkaalla. Kehitysvammaisten asumista järjestetään pääasiassa palveluasumisen ja tukiasumisen keinoin. Kaupungin omien asumisyksikköjen lisäksi ostetaan asumispalveluja myös yksityisiltä palveluntuottajilta, joista isompia ovat mm. Savon Vammaisasuntosäätiö, Espero Care Oy, Mehiläinen Oy ja Attendo Oy. (Kuopion kaupunki s.a.a.)

Tutkimuksen toteuttamisen toimintaympäristönä on Kuopion kaupungin vammaispalvelut. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa ajan tasalla olevaa tietoa kuopiolaisten, itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumistilanteesta ja -tyytyväisyydestä. Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esille tuetun asumisen kehittämiskohteita sekä antaa vammaispalveluille suuntaviivoja asumiseen liittyvien palvelujen ja tukitoimien kehittämiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää kohderyhmän tuen tarvetta ja saatua tukea, kerätä tietoa heidän päiväaikaisesta toiminnastaan ja harrastuksistaan sekä asumiseen liittyvistä kokemuksista ja toiveista. Tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäävät lapsuudenkodissaan asuvat kehitysvammaiset nuoret ja aikuiset.

Opinnäytetyö on kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Tutkimuksen kohderyhmän saavuttamisessa hyödynnettiin sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmää Effica. Tutkimusaineistoa kerätään standardeitulla survey-kyselyllä ja saatu aineisto analysoidaan kvantitatiivisia analyysimenetelmiä käyttäen. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2014, 134, 193.)

2 OIKEUS YKSILÖLLISEEN ASUMISEEN

Demokraattinen hyvinvointityhteiskunta tarjoaa kaikille yhdenvertaiset toimintamahdollisuudet ikään, sukupuoleen tai toimintakykyyn katsomatta. Yhtäläiset mahdollisuudet toimia ja osallistua pitäisi olla myös vammaisilla ihmisillä. Asuminen ja asumiseen liittyvät palvelut kuuluvat osana hyvinvointivaltion perusrakenteisiin. Asuminen on monimuotoista toimintaa, jota voi käsitteenä verrata elämisen käsitteeseen. (STM 2003, 10.)

Oikeus yksilölliseen asumiseen perustuu sekä Suomen perustuslakiin, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevaan yleissopimukseen (Karinen ym. 2016, 15; Kehitysvammaisten Tukiliitto 2011, 10). Perustuslain 9 §:n mukaan on kaikilla oikeus valita asuinpaikkansa ja tehdä päätöksiä asumisen suhteen (Suomen perustuslaki 1999/731, 9 §). Julkisen vallan tulee perustuslain 19 §:n perusteella edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä (Suomen perustuslaki 1999/731, 19 §). YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvän yleissopimuksen 19. artiklassa määritellään vammaisten henkilöiden tasapuolinen oikeus elää yhteisössä ja käyttää muiden kanssa yhdenvertaisia valinnanmahdollisuuksia. Yleissopimus takaa vammaisille henkilöille oikeuden valita, missä ja kenen kanssa he asuvat, sekä vapauttaa heidät velvollisuudesta käyttää tiettyä asuinjärjestelyä. Vammaisten henkilöiden elämisen ja yhteisöön osallistumisen tueksi täytyy muokata yleisiä palveluita vastaamaan heidän tarpeitaan sekä järjestää kotiin annettavia palveluja ja muita yhteiskunnan tukipalveluja. (Suomen YK-Liitto 2016, 41–42.)

2.1 Erityislainsäädäntö turvaa kehitysvammaisten yksilölliset palvelut

Kunnallisessa sosiaalihuollossa sovelletaan ensisijaisesti sosiaalihuoltolakia, jonka pohjalta pyritään parantamaan kuntalaisten hyvinvointia ja osallisuutta, vähentämään eriarvoisuutta ja turvaamaan kaikille tarpeelliset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1 §, 2 §). Kunnan sosiaalihuoltoon kuuluvat myös yleis- ja erityislainsäädännöllä määritellyt sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuoltoa muun lain perusteella, on sovellettava asiakkaan etua parhaiten palvelevia säännöksiä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 2 §, 4 §.) Vammaisten henkilöiden omatoimisuutta tukevien palvelujen ja tukitoimien järjestämisessä tarvitaan sosiaalihuoltolain rinnalle vammaispalvelulain mukaista erityislainsäädäntöä (Räty 2017, 49–50).

Kaikkien vammaisten henkilöiden tarvitsemia erityispalveluja ja toimintoja säätelee ensisijaisesti vammaispalvelulaki. Vammaisten henkilöiden olisi vaikea toteuttaa omaa itsemääräämisoikeutta sekä omia yksilöllisiä valintoja ilman vammaispalvelulain mukaisia erityispalveluja. (Räty 2017, 29.) Vammaispalvelulaki pyrkii edistämään vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä, sekä vähentämään vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 1 §). Vammaispalvelulain mukaan täytyy kunnan järjestää vammaisille riittävät palvelut ja tukitoimet sekä huolehtia jokaisen asiakkaan yksilöllisistä tarpeista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 3 § (2008/981).) Kunnan tulee myös huolehtia yleisten

palvelujen saavutettavuudesta, riittävydestä ja soveltuvuudesta vammaisille sekä ottaa vammaisten tarpeet huomioon eri palvelujen, esimerkiksi rakentamisen suunnittelu-, eikä vasta toteuttamisvaiheessa. Kunnan tulee yhteistyössä eri viranomaisten, vammaisjärjestöjen ja muiden yhteisöjen kanssa kartoittaa vammaisten tarpeita uusille, monipuolisille asunnoille sekä tukipalveluille. Kartoituksen pohjalta täytyy kunnan varata talousarvioon riittävät määrärahat tarpeiden toteuttamiseksi. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 6 §, 7 §; Rätty 2017, 31–32.)

Vammaispalvelulain nojalla järjestetään myös kehitysvammaisten palveluja ja tukitoimia siltä osin, kun ne ovat asiakkaalle riittäviä, sopivia ja hänen etunsa mukaisia (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 4 § (2008/981)). Kehitysvammaisten tarvitsemiin erityispalveluihin sovelletaan lisäksi kehitysvammalakia (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 §). Lakien keskinäistä soveltamisjärjestystä arvioidaan asiakkaan kokonaisedun näkökulmasta tilanteissa, joissa asiakkaan palvelutarpeeseen soveltuvat kumman tahansa lain mukaiset palvelut. Kehitysvammalakia sovelletaan esimerkiksi asiakkaalle vammaispalvelulakiin nähden taloudellisesti edullisemmän palvelun järjestämiseksi. (Rätty 2017, 49–51.)

Asiakkaan palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa tulee ottaa huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa sekä kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakasta koskevien asioiden käsittelyssä ja päätöksenteossa on aina kuunneltava asiakasta ja ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu. (Hallintolaki 434/2003, 34 §, 35 §; Kehitysvammaisten Tukiliitto 2011, 11; Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 8 §; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4 §.) Kehitysvammaiset asiakkaat eivät välttämättä ymmärrä palvelusuunnittelussa käsiteltäviä palveluja, tukitoimia, ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia. Näin ollen täytyy asiakkaan mielipidettä ja tahtoa selvittää yhdessä hänen edunvalvojansa, omaisensa tai muun läheisen henkilönsä kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 9 §.) Palvelusuunnitelmaan kirjataan asumiseen ja asuntoon, henkilökohtaiseen apuun, liikkumiseen ja kommunikaatioon liittyvät palvelut, apuvälineet ja muut asiakkaan opiskelussa, työssä tai harrastuksissa tarvitsemat tukitoimet (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2011, 12). Erityishuollon tarpeessa olevalle henkilölle laaditaan yhtenä osana palvelusuunnitelmaa yksilöllinen erityishuolto-ohjelma EHO. Erityishuolto-ohjelmaan kirjataan ne palvelut, jotka asiakas saa kehitysvammalain perusteella. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 34 § (2016/381).)

Sosiaalihuoltoa järjestetään kehitysvammalain perusteella erityishuoltona henkilöille, joiden kehitys tai kognitiivinen toimintakyky ovat alentuneet, ja jotka eivät saa tarvitsemiin palveluja muun lain perusteella. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 § (20.5.2016/381)). Erityishuollon tarkoituksena on varmistaa kehitysvammaisten henkilöiden hoito ja huolenpito, tukea heidän pärjämistään arjessa, mahdollisimman itsenäistä toimeentuloaan ja kuulumista yhteiskuntaan. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 § (30.12.1996/1369)). Erityishuoltona toteutettavia palveluja ovat tutkimus, terveydenhuolto, ohjaus ja valmennus, yksilöllinen hoito ja huolenpito sekä yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta, esimerkiksi työtoiminnan ja asumisen järjestäminen. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 2 § (13.1.1984/26)).

2.2 Asumisen uudet tuulet

KEHAS-ohjelman innoittamana käynnistettiin Suomessa 2010-luvulla monia hankkeita kehittämään uudenlaisia vaihtoehtoja kehitysvammaisten ihmisten asumiselle. Asuminen arjen keskiössä -hanke toteutettiin vuosina 2012–2014 ARA:n, Kehitysvammaliiton, neljän kunnan ja kolmen kuntayhtiön yhteistyönä (Karinen ym. 2016, 21). Vuosina 2017-2019 toteutettavassa, ARA:n ja Kehitysvammaliiton tukemassa #kotimatalla -hankkeessa perustetaan uusia asumisen ja palvelujen verkostoja sekä luodaan nuorille mahdollisuus asua itsenäisesti tavallisissa asunnoissa kotiin saatavan tuen ja avun turvin (ARA 2017). Monipuolisia asumisratkaisuja kehittämässä -hankkeessa kehitettiin vuosina 2016–2017 kehitysvammaisten ihmisten asumisratkaisuja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden piilottialueella. Hankkeessa etsittiin ratkaisuja, joiden myötä kehitysvammaiset henkilöt voisivat asua itse valitsemalla tavallaan, tavallisessa asunnossa muiden ihmisten joukossa. (Sillanpää, Hintsala, Ylitalo ja Klem 2017, 9.)

Kehitysvammahuollon palvelurakennetta on koko 2000-luvun aikana muutettu päämäärätietoisesti laitoshoidosta kohti autettua asumista. Kehitysvammaisten ympärivuorokautinen hoito toteutetaan nykyään laitoshoidon sijaan pääasiassa palveluasumisena. Asiakkaiden määrä laitoshoidossa on vähentynyt 2000-luvulla 66 prosenttia ja puolestaan noussut 197 prosenttia ympärivuorokautisessa autetussa asumisessa. Tuetun asumisen asiakkaita oli vuoden 2016 lopussa 1 684 henkilöä. Laitoshoidon purku jatkuu edelleen, samoin kuin uusien, innovatiivisten ja yksilöllisten asumisratkaisujen kehittäminen. (Arajärvi ja Kuronen 2017, 9.)

Seppälä toteaa vuonna 2017 julkaisemassa kirjassaan Erilaiset eväät, että vaikka asumispalvelujen valtavirtana ovat palvelu-, hoito- ja ryhmäkodit, on Suomessa edelleen ihmisiä, jotka asuvat laitoksissa (Seppälä 2017, 21). Nykyiset asumisvaihtoehdot ja asumispalvelut eivät edelleenkään vastaa kaikkien kehitysvammaisten tarpeita. Moni nykyisin ryhmäkodissa (esim. palvelu- tai hoitokodissa) asuva vammaisen pärjäisi vähemmällä tuella. (Hynynen ja Nyyssölä 2015, 5.) Viimeisten rinnalle onkin kehittynyt uusia, vaihtoehtoisia ja yksilöllisiä asumisratkaisuja, joissa kehitysvammaisen on oman elämänsä päämies, itsenäinen toimija, jonka toimijuutta tuetaan erilaisin palveluin (Seppälä 2017, 21). Itsenäinen asuminen tavallisessa asunnossa tai asuntoryhmässä onnistuu, kun saatava tuki on yksilöllisesti suunniteltu tai tukea on saatavilla lähellä olevasta tukipisteestä (Hynynen ja Nyyssölä 2015, 5). Uusissa toimintaympäristöissä otetaan aikaisempaa paremmin huomioon asukkaiden erityistarpeet. Muutokset liittyvät fyysisen ympäristön - uusien ja peruskorjattujen rakennuksien lisäksi toimintaan ja asenteisiin. (Vienonen (toim.) 2013, 4.) On tärkeää jatkaa uudenlaisten, yksilöllisten asumis- ja palveluratkaisujen kehittämistä, sillä pysyvä muutos syntyy keskeisten osapuolten välisenä pitkäjänteisenä yhteistyönä. (Hynynen ja Nyyssölä 2015, 5.)

3 ASUMISPALVELUT KEHITYSVAMMAISEN HENKILÖN ELÄMÄSSÄ

Asumispalvelu on laaja käsite, jonka sisältö on viime vuosina monipuolistunut (STM 2003, 10). Sosiaalihuoltolain 21 §:n mukaan järjestetään asumispalveluja ihmisille, jotka tarvitsevat asumisessa tai sen järjestämisessä erityisestä syystä apua ja tukea. Tehostettua palveluasumista järjestetään ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa tarvitseville henkilöille. Ellei asiakkaan palveluntarve edellytä palveluasumista, järjestetään hänelle ensisijaisesti kotiin annettavia palveluita. Kiireellistä ja lyhytaikaista apua tarvitseville tarjotaan tilapäistä asumista. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21 §.)

Kunnan velvollisuutta palveluasumisen järjestämisestä kuvataan sekä vammaispalvelu- että kehitysvammaisissa. Vammaispalvelulain mukaan tulee kunnan järjestää vaikeavammaiselle henkilölle muiden palvelujen rinnalla tavanomaisen elämän onnistumiseksi palveluasuminen, jos henkilö sitä vammasta tai sairaudesta johtuen tarvitsee (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 §.) Kehitysvammalaki määrää, että yksilöllistä erityishuolto-ohjelmaa toteutettaessa tulee löytää soveltuvia asumisratkaisuja myös sellaisille henkilöille, jotka eivät voi asua omassa kodissaan, mutta eivät ole laitoshuollon tarpeessa (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 35 § (1984/26)).

Vammaispalvelulain mukaan kuuluvat palveluasumiseen sekä asiakkaalle soveltuva asunto, että asumiseen liittyvät, asiakkaan jokapäiväistä elämää tukevat palvelut. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 §.) Palveluihin kuuluvat avustaminen asumiseen liittyvissä toiminnoissa - liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokahuollossa ja siivouksessa sekä asiakkaan terveyttä, toimintakykyä, osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21 §; STM 2003, 10).

Palveluasuminen voi toteutua yksittäisessä asunnossa, palveluasumisryhmässä, palvelutalossa tai muussa asumisyksikössä. Asumismuodosta riippumatta kuuluvat asiakkaalle kaikki asukkaan oikeudet ja velvollisuudet. Palveluasumisessa on tärkeintä, että asiakkaan asunto on toimiva ja hänelle soveltuva, asiakkaan yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja tuetaan, ja että asumisen tukipalvelut ja -toimet ovat riittäviä. (STM 2003, 10.)

3.1 Tuettu asuminen tutkimuksen keskiössä

Kehitysvammaisten asumispalvelut pitävät sisällään erilaisia asumisen vaihtoehtoja aina laitosasumisesta itsenäiseen asumiseen tukipalvelujen turvin. Kehitysvammaisten asuminen on perinteisesti jaoteltu laitosasumiseen sekä autettuun, ohjattuun ja tuettuun asumiseen. Autettu ja ohjattu asuminen ovat ryhmämuotoista asumista, jossa apua ja tukea on saatavilla päivittäin. Ohjattu asuminen eroaa autetusta sillä, että siinä ei ole yövalvontaa. Tuetussa asumisessa henkilöllä asuu omassa kodissa siihen saatavien tukipalvelujen turvin. (Kehitysvammaliitto s.a.)

Kuopion kaupungin vammaispalveluissa käytetään vastaavassa luokittelussa käsitteitä tehostettu palveluasuminen, palveluasuminen sekä tuettu asuminen. Ympäri vuorokautista tehostettua palveluasumista ja palveluasumista tarjoavat palvelukodit, jotka ovat tarkoitettu paljon apua, hoitoa, ohjausta ja valvontaa tarvitseville henkilöille. Asiakas maksaa vuokran sekä muut asumisen ja elämisen kustannukset, joskin palveluasumiseen liittyvät tukitoimet ovat maksuttomia. (Kuopion kaupunki s.a.a.) Palvelutalojen, palvelu- ja ryhmäkotien sekä muiden ryhmämuotoisten asumisyksiköiden suunnittelussa ja rakentamisessa on kiinnitettävä huomiota turvallisuuteen, esteettömyyteen ja viihtyvyyteen. Hyvä suunnittelu antaa asukkaille mahdollisuuden sekä vuorovaikutukseen että yksityisyyteen. Luontevaa sosiaalista kanssakäymistä syntyy, kun asutaan tavallisen yhteisön keskellä, lähellä palveluita. (STM 2003, 23–24.)

Sosiaalihuoltolain mukainen tuettu asuminen on itsenäiseen asumiseen tai sen siirtovaioheeseen järjestettävä tuki sosiaaliohjauksen ja muiden sosiaalipalvelujen keinoin (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 21 §). Tuetussa asumisessa henkilö asuu omassa kodissaan vuokra-, omistus- tai muussa vastaavassa asunnossa (Vernerinen 2016a.) Vammaisilla henkilöillä on tuettu asuminen usein pysyväisluonteista, kun taas mielenterveyskuntoutujien osalta asuminen tukiasunnossa on tilapäistä. Kuntoutujat siirtyvät itsenäisempään asumiseen kuntoutumisen edistyessään. (Vernerinen 2016a; THL 2015.)

Tuettu asuminen jaetaan Kuopion kaupungin vammaispalvelujen määrittelyssä kahteen osaan. Tuetussa asumisessa esim. Puusepän asumisyksikössä asukkaat saavat apua ja tukea päivittäin, mutta yövalvontaa ei ole. Tuettua asumista on myös itsenäinen asuminen tukipalvelujen turvin, asumismuoto, jonka kartoittamiseen paneudun opinnäytetyössäni. (Kuopion kaupunki s.a.a.) Tukiasunto voi olla esimerkiksi normaalista asuntokannasta, tavallisesta kerros- tai rivitalosta vuokrattu asunto. Se voi olla myös niin sanottu sivuasunto, jolloin viereisessä asunnossa oleva henkilö toimii tukihenkilönä. Tukiasunto voi olla myös palvelukodin rivitaloasunto tai osa asuntoryhmää. (Vernerinen 2016a; THL 2015.) Kuopiossa kehitysvammaisille vuokra-asuntoja tarjoavat sekä yksityiset vuokranantajat että vuokrataloyhtiöt. Suurimpia vuokranantajia ovat Savon Vammaisasuntosäätiö, Niiralan Kulma Oy, Kiinteistö-KYS Oy ja VVO. Tämän tutkimuksen avulla selvitetään tuetun asumisen ja siihen liittyvien tukipalvelujen järjestämistä ja kehittämisen tarvetta Kuopiossa.

3.2 Asumisen tukipalvelut luovat edellytyksiä itsenäiselle asumiselle

Esteettömän ympäristön ja sopivan asunnon lisäksi voi vammaisen henkilö tarvita asumisen ja elämisen tueksi erilaisia palveluita ja tukitoimia. Palvelut jaetaan kaikille suunnattuihin – yleisiin, sekä yksilöllisesti toteutettuihin erityispalveluihin. Asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että yleisiä ja yksilöllisiä palveluita on riittävästi ja että jokaiselle kootaan kattava ja asiakaslähtöinen palvelukokonaisuutensa. Erityispalveluita voidaan toteuttaa sekä sosiaalihuolto-, vammaispalvelu-, että kehitysvammalain nojalla. Asumisen palvelut ja tukitoimet eivät rajoitu ainoastaan asiakkaan kotona tapahtuviin toimintoihin, vaan ne tukevat hänen kokonaisvaltaista suoriutumistaan myös kodin ulkopuolella. (STM 2003, 11, 29.) Esimerkiksi henkilökohtainen avustaja voi auttaa asiakasta sekä kotona ruoanlaitossa, että lähikaupassa ruokaostoksien teossa. Vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen puuttuminen tai huono toteuttamistapa heikentävät aina hänen elämänlaatuaan (STM 2003, 29).

KEHAS-ohjelman seurantaryhmä kokosi vuonna 2015 onnistuneita asumiskokemuksia ja hyviä käytäntöjä, jossa yhtenä osiona esitettiin esimerkkejä asumisen tukipalveluja. Raporttiin osallistuneet tukiasumisen asiakkaat käyttivät pääasiassa kunnan yleispalveluita, kuten avoterveydenhuoltoa sekä liikunta- ja kulttuuripalveluja. Erityis- eli tukipalveluja räätälöitiin yksilöllisesti, asiakkaan tarpeisiin perustuen ja juuri sopiva määrä - ei liikaa eikä liian vähän. Asiakkaiden tukena käytettiin tarvittaessa henkilökohtaista apua tai tukihenkilöä. Henkilökunnan tuki oli saatavilla päiväaikaan, yöllä asiakkaat saivat tarvittaessa apua kiertävältä yöpartiolta tai soittamalla yövalvottuun asumisyksikköön. Jotkut asiakkaat käyttivät myös henkilökohtaisia turvalaitteita. Asiakkaiden käytössä oli yhteistila. Yhteisöllisyyttä vahvistettiin säännöllisillä asukaskokouksilla ja yhteistoiminnalla. Asuminen perustui yhteiskäyttämiseen, jolloin asiakkaat osallistuivat alusta lähtien oman asumisen suunnitteluun työpajatyöskentelyn kautta. Työskentelyssä hyödynnettiin selkokieltä ja kuvia, ja sen pohjalta rakentui visio asuntojen suunnittelulle. Työpajatyöskentelyä sovellettiin eri elämänvaiheisiin, sekä yksilö- että ryhmätyöskentelyyn. (Hintsala, Sipilä ja Sainio 2015, 11–12; Vernerinen 2016a; STM 2016.)

3.2.1 Kuka auttaa itsenäisessä asumisessa?

Asumisen tukipalvelujen yksilöllistä räätälöintiä voi toteuttaa monella eri tavalla, niin kuin todettiin myös KEHAS-ohjelman seurantaraportissa (Hintsala, Sipilä ja Sainio 2015, 11–12). Itsenäisen asumisen tukea asiakkaan kotiin voidaan järjestää vammaispalvelulain mukaisena henkilökohtaisena apuna, kehitysvammalain mukaisena hoivana ja huolenpitona tai kehitysvammalain mukaisena ohjauksena ja valmennuksena (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 §, 2 §; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 c § (2008/981).)

Henkilökohtainen apu on vammaispalvelulain mukainen palvelu, jonka avulla tuetaan vaikeavammaisen henkilön itsenäistä selviytymistä elämän arkisista asioista. Henkilökohtaisen avun turvin voi vammaisen henkilö tehdä haluamiaan asioita kotona, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, sosiaalisessa kanssakäymisessä sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Henkilökohtaista apua järjestetään vaikeavammaisen henkilön välttämättömien tarpeiden mukaan. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisen henkilö pystyy kertomaan, missä ja millaista apua hän tarvitsee. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 c § (2008/981).)

Kunta saa toteuttaa henkilökohtaista apua joko korvaamalla avustajan palkkaamisesta aiheutuvia kustannuksia, myöntämällä palveluseteleitä, toteuttamalla avustajapalvelua itse tai hankkimalla sitä julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 d § (2008/981)). Kuopiossa toteutetaan henkilökohtaisen avustajan palvelua kaupungin oman avustajakeskuksen kautta. Avustajakeskus ohjaa ja neuvoo vammaisia henkilöitä henkilökohtaisten avustajien työsuhteisiin liittyvissä asioissa, toimii palkkioiden sijaismaksajana sekä tarvittaessa auttaa avustajien haussa. (Kuopion kaupunki s.a.b.)

Itsenäisesti asuville kehitysvammaisille henkilöille järjestetään Kuopiossa asumisen tukea pääasiassa kehitysvammalain mukaisena erityishuoltona. Tukea myönnetään joko yksilöllisenä hoitona ja huolenpitoa tai ohjauksena, kuntoutuksena ja toiminnallisena valmennuksena (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 §, 2 §). Asumisen tukea toteuttavat avustajakeskuksen omat vammaisavustajat tai vammaispalvelujen asumisen ohjaaja, jotka auttavat asiakkaita muun muassa kodin siivouksessa, ruoanlaitossa, ruokakaupassa käymisessä, raha-asioiden hoitamisessa sekä asioinnissa (Kuopion kaupunki s.a.b). Kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalista kanssakäymistä, harrastamista ja osallisuutta tuetaan vammaispalvelulain mukaisella henkilökohtaisella avulla vapaa-aikaan. Avustajina toimivat avustajakeskuksen kautta hankittavat freelanceavustajat. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 c § (2008/981).) Vapaa-ajan tukea järjestävät myös kolmannen sektorin toimijat. Kuopiossa tarjoavat ystävöimintää Suomen Punainen Risti ja seurakunnat, ja Nuorten Palvelu ry järjestää zempparitoimintaa (Nuorten palvelu ry s.a.; Suomen evankelisluterilainen kirkko s.a.; Suomen Punainen Risti s.a.).

Kuopiossa perustettiin lokakuussa 2018 uusia tukiasuntoja Kiinteistö-KYS Oy:n juuri valmistuneeseen kerrostaloon Puijonlaaksoon. 17 kehitysvammahuollon asiakasta muutti kyseisessä kiinteistössä sijaitseviin vuokra-asuntoihin. Samalla vahvistettiin itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten asumisen tukea perustamalla uusi asumisen ohjaajan tehtävä osaksi Puusepän asumisyksikön henkilöstöä. Ohjaaja käy Puijonlaakson tukiasunnoissa ohjauksen ohjauksella asukkaiden tarpeen mukaan 1–2 kertaa viikossa. Asukkaiden tueksi suunniteltiin myös videohoivapalvelun käynnistämistä, mutta se ei huonojen yhteyksien vuoksi toteutunut. (Stähle 2019.)

3.2.2 Päiväaikainen toiminta ja ohjattu harrastustoiminta tukevat itsenäistä asumista

Päivätoimintaa voidaan järjestää vammaispalvelu- tai kehitysvammalain perusteella. Kehitysvammaisten henkilöiden päivä- ja työtoimintaa toteutetaan osana kehitysvammalain mukaista erityishuoltoa. Kehitysvammalain 2 §:n ja 35 §:n perusteella järjestetään kehitysvammaisille henkilöille työhönvalmennusta, työtoimintaa sekä virikkeellistä päivätoimintaa. Avotyötoiminta on työtoimintamuoto, jossa asiakas työskentelee tavallisella työpaikalla hänelle räätälöidyssä, avustavissa tehtävissä, esim. kaupassa, keittiössä, siivous- tai kiinteistöalalla. Työ- ja päivätoiminnan tavoitteena on ylläpitää asiakkaiden toimintakykyä, tarjota mielekäästä tekemistä, rytmittää arkea sekä tukea heidän sosiaalista osallisuutta ja sopeutumista yhteiskuntaan. Nykyään saatetaan päivä- ja työtoiminnasta käyttää yhteistä yläkäsitettä päiväaikainen toiminta. (Kuopion kaupunki s.a.c; Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 2 § (13.1.1984/26) ja 35 § (13.1.1984/26); Paanetoja 2019, 29–30; THL s.a.b.)

Työ- ja päivätoimintaa toteutetaan asiakkaan tarpeiden pohjalta ja sen lähtökohtana ovat asiakkaan yksilölliset osaamiset ja voimavarat. Toiminta on sitä haastavampaa, mitä enemmän taitoja asiakkaalla on. Asiakkaan viikoittaisesta osallistumisesta päivä- ja työtoimintaan sovitaan niin ikään yksilöllisesti. (Verner 2018.) Kuopion kaupungissa järjestetään kehitysvammaisten päivätoimintaa Savotalon, Maljapuron, Hevoshaan ja Jukolan toimintakeskuksissa (Kuopion kaupunki s.a.c.).

Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus mielekkääseen ja monipuoliseen vapaa-aikaan ja harrastuksiin. Yhtä lailla on heillä oikeus osallistua yleisiin, kaikille suunnattuihin vapaa-ajan toimintoihin, vaikkakin kehitysvammaisille järjestetään perinteisesti omia harrastusryhmiä. On tärkeää, että kehitysvammaiset henkilöt saavat tarvittaessa tukea vapaa-aikaan ja harrastamiseen, sillä yksin lähteminen voi olla heille vaikeaa tai jopa estää harrastamisen. Vapaa-ajan tukena voi toimia joko henkilökohtainen avustaja, tukihenkilö, zemppari tai kaveri. (Vernerin 2017b.) Kuopiossa on useita perinteikkäitä, erityisryhmien harrastustoimintaa järjestäviä yhdistyksiä ja seuroja. Heistä tunnetuimpia ovat Judoseura Sakura, Salibandyseura Welhot ja TelMi-teatteriryhmä. (Judoseura Sakura 2019; Salibandyseura Welhot s.a.; Teatterikerho TelMi s.a.).

Osallistuminen säännölliseen päiväaikaiseen toimintaan sekä ohjattuun harrastustoimintaan tukee itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten arjen rytmiä ja elämänhallintaa. Toimintojen kautta saavat he myös mahdollisuuden ammattilaisten seurantaan ja tukeen.

4 TYYTYVÄISYYS ITSENÄISEEN ASUMISEEN

Tyytyväisyys kuvaa vastaajan sen hetkistä kokemusta ja arviota elämästään. Kokemus tyytyväisyydestä on herkästi vaihteleva olotila, ja ihmisen mielipide tyytyväisyydestä vaihtelee ajan, tilanteen ja päivittäisten tapahtumien mukaan. Konstruktivisen näkemyksen mukaan pitkäaikaista, pysyvänluonteista hyvinvointia ei ole, vaan hyvinvointi heijastaa aina ihmisen sen hetkisiä tunteita. Ajatellaan myös, että ihmiset pitävät yllä ns. ”onnellisuusmuuria”, eivätkä halua avata ulkopuolisille todellisesti koettuja kokemuksia. Näin ollen on tyytyväisyyden tai onnellisuuden tutkiminen haastavaa. (Kainulainen 1998, 122–123, 133.)

Kainulaisen mukaan ihmisten tyytyväisyys elämään ei liity niinkään heidän yhteiskunnalliseen tilanteeseen, ikään, sukupolveen, sukupuoleen tai sosiaaliluokkaan, vaan tyytyväisyyteen vaikuttavat yksilölliset tekijät, muun muassa kokemus omasta terveydentilasta, taloudellinen toimeentulo, asumiseen liittyvät tekijät, ihmissuhteet ja työ (Kainulainen 1998, 139, 147, 161). Myös tavanomaisesta elämäntilasta poikkeavat tapahtumat vaikuttavat Kainulaisen mukaan ihmisen hyvinvointiin (Kainulainen 1998, 160).

Tilastokeskuksen tulo- ja elinolotutkimuksen mukaan ovat suomalaiset elämässään tyytyväisimpiä asuinoloihinsa ja ihmissuhteisiinsa. Tieto perustuu vuonna 2013 tekemään tutkimukseen suomalaisten koetusta hyvinvoinnista ja sen eri puolista. Asteikolla 1–10 arvioituna on suomalaisten yleinen elämäntyytyväisyys 8 mitta-asteikkoa. Naiset ovat elämän eri osa-alueisiin tyytyväisempiä kuin miehet. (Tilastokeskus 2013.) Savon Sanomat julkaisi yhteenvedon valtakunnallisesta asukastyytyväisyyskyselystä Kuntarating 2017, jonka mukaan ovat kuopiolaiset suurimpien kaupunkien asukkaiden joukossa Suomen tyytyväisempiä (Heinonen ja Manninen 2017). Miten hyvin on Kuopiossa panostettu kehitysvammaisten elinoloihin ja asumiseen? Millainen on kuopiolaisten kehitysvammaisten ihmisten tyytyväisyys tuettuun asumiseen ja tukipalveluihin? Siihen pyrin saamaan vastauksen tutkimukseni avulla.

4.1 Kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeus

Itsemääräämisoikeus tarkoittaa jokaisen ihmisen oikeutta tehdä omia valintoja, päättää itseään koskevista asioista ja määrätä omasta elämästään (Mykkänen ja Puikkonen 2014, 4; Puhakka 2015). Vuonna 2016 päivitetty Laki kehitysvammaisten erityishuollosta nostaa entistä vahvemmin esille kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden ja määrittää ammattilaisten velvollisuudet kehitysvammaisten oikeuksien mahdollistajina ja toteuttajina (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 3 a luku (2016/381)). Erityishuoltoa toteuttaessa tulee kunnioittaa asiakkaiden ihmisarvoa, vakaumusta ja yksityisyyttä. Täytyy myös ottaa huomioon asiakkaiden toiveet, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet sekä luoda asiakkaille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa. Ammattilaisten tulee etsiä erilaisia keinoja sekä arkisia ratkaisuja, joilla tukea ja edistää asiakkaiden itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Edellä mainitut keinot kirjataan asiakkaan palvelusuunnitelmaan ja niiden toimivuutta arvioidaan vähintään kuuden kuukauden välein. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 42 §, 42 a § (2016/381)).

Lisääntynyt itsemääräämisoikeus tuo kehitysvammaisille ihmisille lisää vastuuta, ja samalla myös ohjauksen ja tuen tarvetta. Itsemääräämisoikeuteen liittyy oikeus saada tukea päätöksentekoon. Tuettu päätöksenteko on asiakkaan ja hänen tukihenkilönsä välistä yhteistyötä, jonka kautta vahvistuu kehitysvammaisen henkilön kyky huolehtia ja päättää omista asioistaan. (Hintsala 2010, 4; Kuusamo 2017; Mykkänen ja Puikkonen 2014, 4.) Tukihenkilönä voi toimia viranomainen, perheenjäsen tai joku muu tuttu henkilö. Tukihenkilö ei tee päätöksiä asiakkaan puolestaan, vaan auttaa häntä ymmärtämään vaikeita asioita, etsimään tietoa ja pohtimaan erilaisia ratkaisuja esimerkiksi vaihtoehtoisten kommunikaatiomenetelmien avulla. (Hintsala 2010, 4, 9; Mykkänen ja Puikkonen 2014, 14, 21–23.)

Tässä opinnäytetyössä itsemääräämisoikeudella ymmärretään kehitysvammaisen henkilön oikeutta ja vapautta valita itselleen sopiva asumismuoto ja -paikka, kuin myös oikeutta osaamistaan ja toiveitaan vastaavaan päiväaikaiseen toimintaan sekä mielekkääseen harrastustoimintaan.

4.2 Itsenäisyys asumisen näkökulmasta

Itsenäisyys määritellään riippumattomuudeksi toisten vallasta, huolenpidosta tai avusta ja valmiudeksi päättää itse omista asioista (Suomisanakirja; Wikipedia 2008). Työssäni tarkastelen kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisyyttä pääasiassa asumisen näkökulmasta. Siinä, missä tavalliset nuoret itsenäistyvät aikuistuessaan, tarvitsevat kehitysvammaiset henkilöt toisten ihmisten apua ja tukea läpi elämän. Apua tarvitaan myös itsenäisessä asumisessa.

Vammaisfoorumi nostaa vahvasti esille vammaisten ihmisten oikeuden saada riittävästi tukea ja palveluja, jotka mahdollistavat itsenäisen päätöksenteon, kouluttautumisen, työllistymisen, asumisen, liikkumisen, harrastamisen ja yhdenvertaisen osallistumisen. Ilman apua, tukea ja palveluja jäävät vammaiset henkilöt helposti yhteisöjen ja yhteiskunnan ulkopuolelle, eivätkä pysty elämään itsenäistä elämää. Vammaisten ihmisten itsenäisyyden mahdollistuminen sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ovat siis riippuvaisia sopivista palveluista, apuvälineistä ja henkilökohtaisesta avusta. (Kehitysvammaliitto 2015.) Kehitysvammaisten ihmisten itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta vahvistaa entisestään v. 2016 päivitetty kehitysvammaisten itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 3 a luku (2016/381); Puhakka 2015).

Itsenäisyys asumisessa tarkoittaa käytännössä kehitysvammaisen henkilön oikeutta ja vapautta valita asumismuoto ja -paikka, sisustaa oma koti mieluisaksi, rakentaa omannäköinen arki, laittaa itselleen maistuvaa ruokaa tai halutessaan syödä ulkona, kutsua vieraita tai viettää aikaa yksin, katsoa mieluisia televisio-ohjelmia ja kuunnella oman maun mukaista musiikkia. Samalla, kun itsenäisyys tuo rutkasti vapauksia, se myös edellyttää asukkaalta vastuun ottamista. Itsenäiseen asumiseen liittyy erilaisia vastuita, esimerkiksi asukkaan täytyy noudattaa taloyhtiön sääntöjä, huolehtia vuokran maksusta ja laajemmin raha-asioiden hoitamisesta, kotinsa siivouksesta, ruoka- ja pyykkihuollosta sekä muista tavalliseen arkeen liittyvistä asioista. (Kuusamo 2017.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimusprosessi käynnistyi vuoden 2018 alussa. Opinnäytetyön aihekuvaus hyväksyttiin helmikuussa, työsuunnitelma sekä tutkimuksen kyselylomake (Liite 1) ja saatekirje (Liite 2) valmistuivat huhtikuussa. Työsuunnitelman hyväksymisen jälkeen hain tutkimuslupaa Kuopion kaupungin perusturvan ja terveydenhuollon palvelualueille, vammaispalveluihin. Tutkimusluvan saatua kartoitin tutkimuksen kohderyhmää Kuopion kaupungin vammaispalveluissa käytettävän sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmän Effica pohjalta. Kohderyhmäksi määrittelin vuosina 2017–2018 vammaispalvelujen aktiiviasiakkuudessa olleet, itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvat 20–60-vuotiaat kehitysvammaiset henkilöt, joita oli 78. Seuraavaksi tein testikyselyn kolmelle tutkimuksen kohderyhmään kuululle henkilölle, jonka pohjalta muokkasin kyselylomaketta.

Tutkimusaineiston keruussa sain apua Savotalon toimintakeskuksen ohjaajilta sekä Avustajakeskuksen vammaisavustajilta. He välittivät kyselyn tutkimuksen kohderyhmään kuuluville asiakkailleen ja avustivat heitä tarvittaessa kyselyn täyttämässä, jos esimerkiksi asiakkaan luku- tai kirjoitustaito oli puutteellinen. Päivä- ja työtoiminnan ohjaajien kautta tavoitin 49 ja vammaisavustajien kautta kuusi itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvaa henkilöä. 19 henkilölle lähetin kyselyn postitse ja neljälle henkilölle heidän ilmoittaman sähköpostin kautta. Lähetin kyselyn kaiken kaikkeaan 78 kehitysvammaiselle henkilölle.

Kyselyn vastausaika oli kuukausi (8.8. - 16.9.2018). Palautuneet vastaukset kirjasin Webropol-ohjelmaan ja yhdistin siihen myös kolme sähköiseen kyselylomakkeeseen tullutta vastausta. Analysoin kyselyn vastaukset, laadin niistä yhteenvedon ja täydensin tulosten esittämistä kuvioin. Opinnäytetyön raportin kirjoittamisessa ja työn viimeistelyssä hyödynsin opinnäyteyötä ohjaavien opettajien palautetta sekä menetelmä- ja ABC-työpajassa saatua ohjausta.

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa ajan tasalla olevaa tietoa kuopiolaisten, itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumistilanteesta ja -tyytyväisyydestä. Tutkimuksen tavoitteena oli nostaa esille tuetun asumisen kehittämiskohteita sekä antaa suuntaviivoja asumiseen liittyvien palvelujen ja tukitoimien kehittämiseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kohderyhmän tuen tarvetta ja saatua tukea, kerätä tietoa heidän päiväaikaisesta toiminnasta ja harrastuksistaan sekä asumiseen liittyvistä kokemuksista ja toiveista.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat:

1. Millaisia ovat itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumisen olosuhteet ja tuen tarve?
2. Millaista tukea ja palveluja kehitysvammaiset saavat itsenäisen asumisen ja arjen tueksi?
3. Miten tyytyväisiä itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset ovat asumiseen?

5.2 Tutkimuksen lähestymistapa ja kohdejoukon kuvaus

Tutkimuksen toimintaympäristönä oli Kuopion kaupungin vammaispalvelut ja se liittyi kehitysvammaisten tuetun asumisen kartoittamiseen. Toteutin opinnäytetyön kvantitatiivisena poikittaistutkimuksena, jossa keräsin aineistoa kerran, tarkastelematta tutkimusilmiötä suhteessa ajalliseen eteneeseen (Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2013, 56). Lähestyin tutkimuksen aihealuetta nimenomaan kehitysvammaisten itseensä näkökulmasta, enkä esimerkiksi heidän vanhempiansa tai viranomaisten näkökulmasta. Nostin tutkimukseni kautta esille asiakasryhmän, jonka elämästään, asumisestaan ja arjensa sujumisestaan Kuopiossa on vähän tutkittua tietoa.

Toteutin opinnäytetyön survey-tutkimuksena. Keräsin tutkimusaineistoa tietystä ihmisjoukosta otoksena valitulta ryhmältä ja käytin tiedonkeruussa standardoitua kyselyä. Standardoitu tapa tarkoittaa, että kysely toteutetaan valmiiksi laaditulla, strukturoidulla lomakkeella, jossa kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2014, 134, 193.) Hirsjärven ym. mukaan on otollista kerätä tietoa kyselymenetelmällä, kun tutkitaan laajaa kohderyhmää, halutaan saada paljon tietoa ja käsitellä sitä tilastollisilla analyysitavoilla (Hirsjärvi ym. 2014, 195). Laadin tutkimusaineiston keräämistä varten kyselylomakkeen (Liite 1) Webropol-ohjelmalla.

Opinnäytetyöni on otantatutkimus, jossa käytin harkinnanvaraista otosta. Paneuduin tietyn, tarkasti määritellyn ja rajatun asiakasryhmän tutkimiseen. (Hirsjärvi ym. 2014, 180; Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2013, 104–105.) Otoksen selvittämisessä käytin Kuopion kaupungin sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmää Effica. Valitsin perusjoukosta, kaikista vammaispalvelujen asiakkaista tutkimuksen alustavaksi kohderyhmäksi ne asiakkaat, jotka olivat vammaispalvelujen aktiiviasiakkuudessa vuosina 2017–2018. Aktiiviasiakkuus tarkoittaa tässä tutkimuksessa asiakkaita, joilla oli vuosien 2017–2018 aikana joku voimassa oleva kehitysvammalain tai vammaispalvelulain mukainen päätös. Rajasin kohderyhmän kehitysvammaisiin henkilöihin, sillä paneuduin tutkimuksessani ainoastaan kyseiseen asiakasryhmään. Tarkensin kohderyhmää ja rajasin otannan ulkopuolelle kaikki palvelukodeissa tai vanhempien kanssa lapsuudenkodissaan asuvat kehitysvammaiset. Keskityin tutkimuksessa nimenomaan itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuviin kehitysvammaisiin henkilöihin. Viimeiseksi määrittelin tutkimukseni kohderyhmäksi 18–60-vuotiaat, eli vuosina 1959–2000 syntyneet kehitysvammaiset asiakkaat. Alaikäiset henkilöt asuvat pääasiassa vanhempiensa kanssa. Yli 60-vuotiaat henkilöt rajasin kohderyhmän ulkopuolelle, ettei siitä tulisi liian laaja. Näillä rajauksilla ja määrittelyillä muodostui tutkimuksen kohderyhmäksi 78 henkilöä.

Tutkimuksen kato saattaa syntyä, jos osa tavoitelluista tutkittavista eivät vasta kyselyyn (Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen 2013, 109). Ennakoin mahdollista katoa motivoimalla ja kannustamalla vastaajia saatekirjeessä (Liite 2) vaikuttamaan oman asumisensa olosuhteisiin ja saataviin palveluihin. Varmistin itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten osallistumista tutkimukseen eri vastaamisvaihtoehdoilla sekä mahdollisuudella käyttää vastaamiseen läheisiltään, ohjaajiltaan tai avustajaltaan saatavaa tukea. Tutkittavilla oli myös mahdollisuus olla yhteydessä minuun ja saada apua kyselyyn vastaamiseen.

5.3 Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmän kuvaus

Keräsin tutkimusaineiston Webropol-kyselyllä, jossa käytin pääasiassa strukturoituja monivalinta- ja asteikkoihin perustuvia kysymyksiä, sillä niihin vastaaminen on kohderyhmälle helpompaa, kuin avoimiin kysymyksiin (Foddy 1993, 128). Foddyn mukaan monivalintakysymykset tuottavat vähemmän kirjavia vastauksia, jolloin hankittua tietoa on helpompi käsitellä, analysoida ja vertailla (Foddy 1993, 128). Käytin kyselyssä muutamia avoimia kysymyksiä (kysymykset kahdeksan, 10–11, 17, 19 ja 24–25). Näillä kysymyksillä hankin tietoa kehitysvammaisten henkilöiden omin sanoin kertomista kokemuksista ja mielipiteistä. Jälkikäteen huomasin, että avoimet kysymykset neljä ja 19 olisi ollut parempi toteuttaa strukturoituina kysymyksinä, jolloin sekä vastaaminen, että vastausten analysointi olisi ollut helpompaa. Nyt laadin neljännen kysymyksen vastausten jäsentelyä ja selkeyttämistä varten oman asteikon (Kuvio 3).

Kyselyn laatimisessa otin huomioon kohderyhmän tarpeet ja haasteet, muun muassa tarkastelin käyttämäni kieltä ja käsitteitä. Käytin kyselyssä selkokieltä, joka on suunnattu ihmisille, joille on vaikea lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokielessä ovat sisältö, sanasto ja rakenne muokattu yleiskieltä luettavimmiksi ja ymmärrettävimmiksi. (Selkokeskus 2015.) Toteutin testikyselyn kolmelle kohderyhmään kuuluvalla henkilöllä, jolla varmistin, että kysely on ymmärrettävä, yksiselitteinen ja helposti vastattava. Testihenkilöiden palautteen pohjalta muotoilin kysymyksiä. (Hirsjärvi ym. 2014, 204.)

Kysely itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuville kehitysvammaisille (Liite 1) koostui neljästä osasta. Ensimmäinen osio sisälsi yksitoista kysymystä, joilla keräsin taustatietoja tutkimuksen kohderyhmästä ja heidän asuinoloistaan. Seuraavassa osiossa Itsenäisen asumisen tuki (kysymykset 12–17) kartoitin itsenäisessä asumisessa tarvittavaa tukea, sekä sitä, keneltä tukea saatiin. Osio Muut itsenäistä asumista ja itsenäisyyttä tukevat palvelut, koostui kolmesta, päiväaikaiseen toimintaan ja harrastuksiin liittyvästä kysymyksestä. Viimeinen osio Tyytyväisyys itsenäiseen asumiseen kartoitti viiden kysymyksen kautta itsenäisen asumisen merkitystä sekä vastaajien tyytyväisyyttä, muutostarpeita ja ilon aiheita.

Kirjasin tutkimuksen tulokset ja analysoin niitä kvantitatiivisilla analysointimenetelmillä, muun muassa määrittelin kunkin kysymyksen vastausten prosentuaaliset osuudet. Esimerkiksi kysymyksessä viisi vertailin, kuinka monta prosenttia vastaajista asui yksiössä, kaksiossa tai kolmiossa ja montako prosenttia vastasi kysymykseen ”joku muu”. Ristiarvioinnin kautta vertailin kysymysten seitsemän, 18 ja 20 osalta miesten ja naisten vastauksia ja mielipiteitä. Minua kiinnosti, löytyykö eroja miesten ja naisten kokemuksissa itsenäisen asumisen turvallisuudesta. Pohdin myös, löytyykö eroavuuksia naisten ja miesten osallistumisessa päiväaikaiseen toimintaan tai ohjattuihin harrastuksiin. Laadin johtopäätökset syntyneestä aineistosta ja tuloksista. Johtopäätöksissä tiivistyvät tutkimuksen tärkeimmät tulokset sekä tekemäni havainnot suhteessa taustateoriaan.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Varmistin tutkimukseni luotettavuutta – reliabiliutta kiinnittämällä huomiota sekä tutkimuskäytäntöihin, että kyselyn selkeyteen ja johdonmukaisuuteen. Reliabiliteetti kuvaa käytetyn mittarin luotettavuutta ja toistettavuutta tietyn asian tai ilmiön mittaamisessa, ja sen arviointiin voidaan käyttää toistomittauksia. Toteutin tutkimukseni ja kuvasin sen etenemistä huolellisesti, jotta halutessaan sen voi toteuttaa uudestaan. (Hirsjärvi ym. 2014, 231; Tilastokeskus s.a.).

Noudatin työskentelyssäni tietosuojaperiaatteita. Aloitin tutkimusaineiston keruun vasta sen jälkeen, kun olin saanut virallisen tutkimusluvan. Keräsin ja käsittelin ainoastaan sellaista tietoa, mitä tarvitsin tutkimuksen toteuttamista varten. Käsittelin saatua tutkimusaineistoa luottamuksellisesti, turvallisesti ja ainoastaan oman tutkimukseni yhteydessä. Säilytin kaikki palautuneet vastaukset lukollisessa kaapissa työpaikallani. Tutkimusaineiston siirtämisen Webropol-ohjelmaan ja tietojen analysoinnin toteutin kotonani, jossa säilytin tutkimusaineistoa turvallisesti siihen erikseen varatussa kaapissa. Käytin tutkimuksen tekoon henkilökohtaista tietokonettani, jossa tiedostoihini pääsee ainoastaan salasanani avulla. Myös Webropol-ohjelma toimii henkilökohtaisilla tunnuksillani. Säilytin vastauslomakkeita vain niin kauan, kun oli välttämätöntä tutkimuksen etenemisen kannalta. Paperiset kyselylomakkeet tuhosin silppuroimalla. (Henkilötietolaki 1999/523, 5 §, 6 §, 8 §; EU:n tietosuojadistanssi 2018; Varantola, Launis, Helin, Spoof ja Jäppinen 2013, 99.)

Noudatin tutkimuksen teossa hyvää tieteellistä käytäntöä ja tutkijan ammattietiikkaa. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoitti sitä, että toimin rehellisesti sekä noudatin huolellisuutta ja tarkkuutta opinnäytetyön kaikissa vaiheissa. Teoriaosuuden kirjoittamisessa en plagioinut toisten tekstiä, vaan viittasin käyttämiini lähteisiin asianmukaisesti ja huolellisesti. Tiedonhankinnassa käytin tieteellisissä tutkimuksissa usein käytettyä tiedonhankintamenetelmää – standardoitua kyselyä. Olin huolellinen tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissa. Kirjasin kaikki vastaukset juuri sellaisinaan Webropol-ohjelmaan. Jos vastaus oli epäselvä, poistin sen muiden joukosta kyseisen kysymyksen osalta. Tutkimustulosten analysoinnissa ja yleistämisessä olin tarkka ja kriittinen. Esitin tulokset selkeästi ja tein johtopäätökset puolueettomasti. Kuvasin huolellisesti käyttämiäni menetelmiä, ja pyrin kaikin puolin tutkimuksen selkeyteen, läpinäkyvyyteen ja vastuullisuuteen. (Hirsjärvi ym. 2014, 24, 26; Varantola ym. 2013, 6.) Hyödynsin opinnäytetyön suunnittelussa ja kyselylomakkeen teossa alan ammattilaisten rakentavaa palautetta ja neuvoja. Työskentelyn eri vaiheissa sain apua työkavereiltani, vammaispalvelujen työntekijöiltä. Tein myös aktiivista yhteistyötä tutkimukseni oppilaitosohjaajien kanssa.

Toimin tutkijana objektiivisesti ja puolueettomasti. En ollut suorassa yhteydessä kohderyhmään, vaan lähetin kyselyn joko postitse tai vammaispalvelujen työntekijöiden välityksellä. Vastaajien persoonat eivät vaikuttaneet minuun, eikä tutkimustuloksiin. Saatekirjeessä tuli esille minun nimeni, mikä saattoi vaikuttaa joihinkin vastaajiin, sillä osa heistä tunsivat minut aikaisempien työtehtävieni kautta. Pidin tärkeänä, että laatimani saatekirjeen tyyli oli neutraali ja asiallinen, vaikkakin motivoiva ja kannustava. (Vilkkä 2007, 13, 16).

Pohdin tutkimustulosteni luotettavuutta kyselyn toteuttamistavan näkökulmasta. Varmistaakseni kyselyn vastausprosentin, pyysin yhteistyökumppaneita välittämään kyselyn kohderyhmään kuuluville asiakkaille ja tarvittaessa tukemaan heitä vastaamisessa. Iso joukko vastaajista (67 %) täyttikin kyselyn jonkun toisen avustamana. Ohjeistin päivätoiminnan ohjaajia ja vammaisavustajia toimimaan avustajan roolissa puolueettomasti. Korostin yhteistyökumppaneilleni, että he eivät saa vaikuttaa vastausten sisältöön, vaan ainoastaan lukevat kysymykset tai ovat vastaajan apuna kirjaamisessa. En kuitenkaan voinut millään tavalla varmistaa yksittäisten vastaamistilanteiden puolueettomuutta ja luotettavuutta. Sama koskee niitä tilanteita, jossa vastaajan tukena oli joku hänen omaisistaan. Tulosten luotettavuutta heikentää se, että en pysty varmistamaan, saiko kehitysvammaisen henkilö kyselyyn vastatessaan oman äänensä ja mielipiteensä kuuluviin, vai vastasiko esimerkiksi työntekijä tai omainen hänen puolestaan ja omasta näkökulmastaan käsin.

Validiteetti tarkoittaa sitä, mittaako tutkija juuri sitä ilmiötä, jota on suunnitellut mittaavansa. Validiteetti jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen. Sisäinen validiteetti arvioi tutkimuksen teoreettista viitekehystä, määriteltyjä käsitteitä, aineiston keräämistä ja kyselyn sisältöä sekä tulosten analysointia ja tulkintaa. Ulkoinen validiteetti arvioi saatujen tulosten yleistettävyyttä. (Hirsjärvi ym 2014, 155, 231; Vilka 2007, 150–152.) Tarkastin tutkimukseni sisäistä ja ulkoista validiteettiä. Arvioin, että kysely oli tutkimuksen tavoitteisiin nähden luotettava tapa kerätä tutkimusaineistoa. Kyselyn selkeyttä ja johdonmukaisuutta varmistin jakaamalla kysymykset alaotsikoiden alle, joista kukin otsikko vastasi tiettyä tutkimuskysymystä. Saman otsikon alle kuuluvilla kysymyksillä hain vastauksia kuhunkin tutkimuskysymykseen. Tulosten analysointivaiheessa huomasin joidenkin epäselkeiden vastausten perusteella, että osa kysymyksistä oli kohderyhmälle liian vaikeita ymmärtää ja hahmottaa. Esimerkiksi kysymyksissä 13, 18 ja 21 pyydettiin valitsemaan jokaiselle riville/muuttujalle sopivin vastaus viidestä tai jopa kuudesta vaihtoehdosta. Laajan vastausvalikoiman hahmottaminen sekä toivotun vastustekniikan oivaltaminen olivat osalle vastaajista liian haastavia.

Tutkimukseni sisäistä validiteettiä heikensi se, että osa kyselyn käsitteistä olivat sekä tutkimuksen kohderyhmälle, että heidän omaisilleen epäselviä. Esimerkiksi kysymykseen 14, Onko sinulla henkilökohtainen avustaja, oli vastattu myöntävästi, mutta lisätty vastaukseen, että tukihenkilö. Tukihenkilö ja henkilökohtainen avustaja ovat käsitteitä, jotka sekoitetaan usein keskenään. Tämän tutkimuksen kyselyssä tarkoitettiin henkilökohtaisella avustajalla vammaispalvelulain mukaista avustajaa vapaa-aikaan tai kehitysvammalain mukaista avustajaa itsenäisen asumisen tueksi (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519, 1 §, 2 §; Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380, 8 c § (2008/981).)

Myös käsitteet päivä-, työ- ja avotyötoiminta ovat muuttuneet toimintaympäristön muutoksen myötä epäselviksi, mikä näkyi muun muassa kysymyksen 18 muutamissa epäselvissä vastauksissa (Verner 2016b). Aikaisemmin olivat päivä- ja työtoiminta selkeästi eri toimintamuotoja, jolloin asiakkaat ja heidän omaisensa tiesivät, missä toiminnassa olivat. Nykyään, kun työ- ja päivätoiminta ovat lähentyneet toisiaan, käytetään niistä usein yläkäsitettä päiväaikainen toiminta. Avotyötoiminta erottuu edelleen selkeästi toimintakeskuksen sisällä toteutuvasta työ- ja päivätoiminnasta, mikä näkyi myös

yksiselitteisissä vastauksissa. Päivä- ja työtoimintaa oli vastaajien vaikea erotella toisistaan, joten yhdistin ne myös tuloksissa (Kuvio 10; Taulukko 2).

Kyselyn tekninen toteuttaminen Webropol-ohjelmalla epäonnistui kahden kysymyksen osalta. Kysymyksessä 12 pyysin valitsemaan kolme tärkeintä, itsenäiseen asumiseen liittyvä asiaa, joissa vastaaja tarvitsee apua. Kysymyksessä 16 täytyi vastaajan merkata kaikki ne asiat, joissa avustaja häntä auttaa. Käyttämäni kysymysmalli antoi teknisesti valita vain yhden vastauksen kummallekin kysymykselle. Näin ollen en saanut Webropol-ohjelmalta oikeita tuloksia niistä kahdesta kysymyksestä. Varmistaakseni tulosten luotettavuutta tarkastin ja analysoin niiden kysymysten vastaukset paperilomakkeiden pohjalta. (Liite 1.)

Tutkimuksen luotettavuutta varmistin koko työskentelyprosessin aikana. Tutkimustulosten analysoinnissa toimin johdonmukaisesti ja huolellisesti. Tarkastin jokaisen kysymyksen vastaukset Webropol-ohjelman antamien tulosten lisäksi paperisista lomakkeista. Avoimien kysymysten osalta lajittelin vastaukset yhteisten nimittäjien alle, mikä selkeytti tulosten analysointia ja esittämistä. Johtopäätösten teossa olin objektiivinen ja toin esille myös tutkimukseni puutteita. Johtopäätöksissä en tehnyt liian laajoja yleistyksiä, vaan asetin ne ainoastaan todelliseen tutkimusympäristöön, Kuopion kaupunkiin. (Hirsjärvi ym. 2014, 26.) Pohdin, millainen on tutkimukseni ulkoinen validiteetti, joka mittaa saatujen tulosten yleistettävyyttä. Voisiko tutkimukseni tuloksia yleistää tai soveltaa koskemaan muualla Suomessa itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia (Hirsjärvi ym 2014, 155, 231; Vilkkä 2007, 150–152.)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy myös käytettävien lähteiden laatu. Tarkastin käyttämiäni lähteitä ja aineistoja lähdekriittisesti. Pyrin löytämään laadukkaita, ajan tasalla olevia julkaisuja, artikkeleita ja teoksia. Käytin tutkimukseni viitekehukseen kuuluvien maineikkaiden toimijoiden, Sosiaali- ja terveysministeriön, Ympäristöministeriön, Terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammaisten Tukiliiton tuottamia julkaisuja. (Hirsjärvi ym. 2014, 113–114, 189; Vilkkä 2007, 34–35.)

Tutkimusprosessin aikana noudatin sekä sosiaalialan ammattilaisen, että kunnan viranomaisen eettisiä ohjeita ja arvoja. (Talentia 2013; Valtiovarainministeriö s.a.). Toimin puolueettomasti, riippumattomasti ja tasapuolisesti. Suhtauduin tutkimukseni kohderyhmään kunnioittavasti ja arvostavasti sekä tuin asiakkaiden itsemääräämisoikeutta, yksityisyyttä ja valinnanvapautta. (Talentia 2013, 8.) Tutkimukseni asiakaslähtöinen näkökulma vahvistui mieleissäni työskentelyprosessin aikana. Toin opinnäytetyöni kautta esille kehitysvammaisten ihmisten ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä. Tutkimukseni kautta lisäsin tietoisuutta kyseisen asiakasryhmän asuinoloista, tuen tarpeesta ja käyttämistä palveluista.

Tiedostin tutkimuksen kohderyhmän minulle tutkijana asettamat tarkat eettiset vaatimukset. Saatekirjeen laatimisessa käytin eettistä harkintaa. Arvioin, että kirjeessä antamani tieto tutkimuksesta oli selkeää ja ymmärrettävää. Kyselyn saaja tiesi saatekirjeen perusteella, mihin tarkoitukseen hän tie-

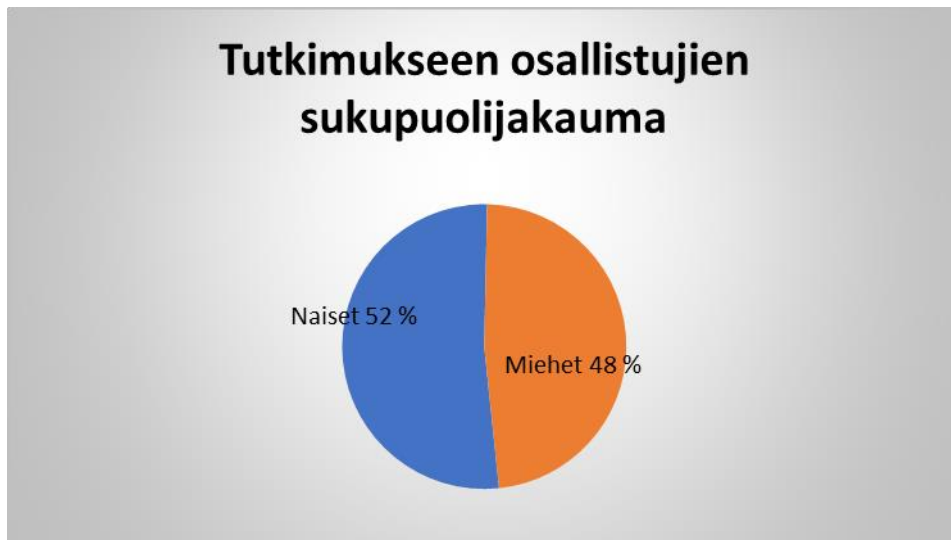
tojaan ja mielipiteitään antoi ja mihin niitä käytettiin. Sen tiedon perusteella teki kukin vastaaja päätöksen, osallistuiko tutkimukseen tai ei. (Vilka 2007, 80–81.) Motivoin saatekirjeessä kehitysvammaisia henkilöitä vastaamaan kyselyyn ja vaikuttamaan sitä kautta saamiinsa palveluihin ja tukeen. Pohdin tarkasti sanavalintojani, ettei motivointi muuttunut suostutteluksi tai manipuloinniksi. (Hirsjärvi ym. 2014, 25; Vilka 2007, 65.)

Varmistin kaikkien kohderyhmään kuuluvien henkilöiden mahdollisuutta osallistua tutkimukseen (Vilka 2007, 64). Sitä varten tarjosin osallistumiselle erilaisia vaihtoehtoja: täyttää kyselylomake kirjallisesti, vastata internetlinkin tai toteuttamani suullisen haastattelun kautta. Kaikkea mahdollista katoa en kuitenkaan pystynyt välttämään, sillä tutkimus oli vapaaehtoinen ja jokaisella oli oikeus olla vastaamatta kyselyyn. Pohdin, toteutuivatko kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus ja valinnanvapaus suhteessa tutkimukseen osallistumiseen. Saivatko kaikki kyselyn saajat selvää, mikä oli tutkimukseni tarkoitus? Millainen oli kunkin tutkittavan lukutaito tai miten hyvin hän ymmärsi kysymykset? Pystyivätkö kaikki tekemään itsenäistä, vapaaehtoista päätöstä siitä, osallistuivatko tutkimukseen vai eivät ja oliko kaikilla mahdollisuus saada tukea päätöksentekoon? Ennakoarvioni oli, että tutkimuksen kohderyhmään kuului pääasiassa lukutaitoisia, kognitiivisilta taidoiltaan kyvykkäitä ja päätöksenteossaan omatoimisia kehitysvammaisia henkilöitä, sillä kyseisiä taitoja tarvitaan myös itsenäisessä asumisessa. Pohdin kuitenkin, että jättikö joku henkilö osallistumatta tutkimukseen sen takia, että vastaaminen kirjalliseen kyselyyn oli liian vaikeaa.

Pohdin tutkimukseni tuloksia anonymiteetti -näkökulmasta. Kyselyssä ei ollut suoria, helposti tunnistettavissa olevia taustamuuttujia, esim. henkilötunnusta, nimi- tai osoitetietoja. (Vilka 2007, 96.) Tutkimuksen oli tarkoitus kerätä pääasiassa anonymiä tietoa. Kyselyn myötä syntyneet epäsuorat tunnisteet, mm. ikä, sukupuoli, vuokranantaja, päiväaikaan toimintaan osallistuminen ja harrastukset eivät yksilöidy tutkimuksen tuloksissa tai johtopäätöksissä. (Vilka 2007, 96). Tulosten kirjaimien yhteydessä en käyttänyt avointen kysymysten esimerkeissä sellaisia vastauksia, joista vastaaja olisi ollut tunnistettavissa. Sitä kautta varmistin tutkimuksen osallistujien anonymiteetin.

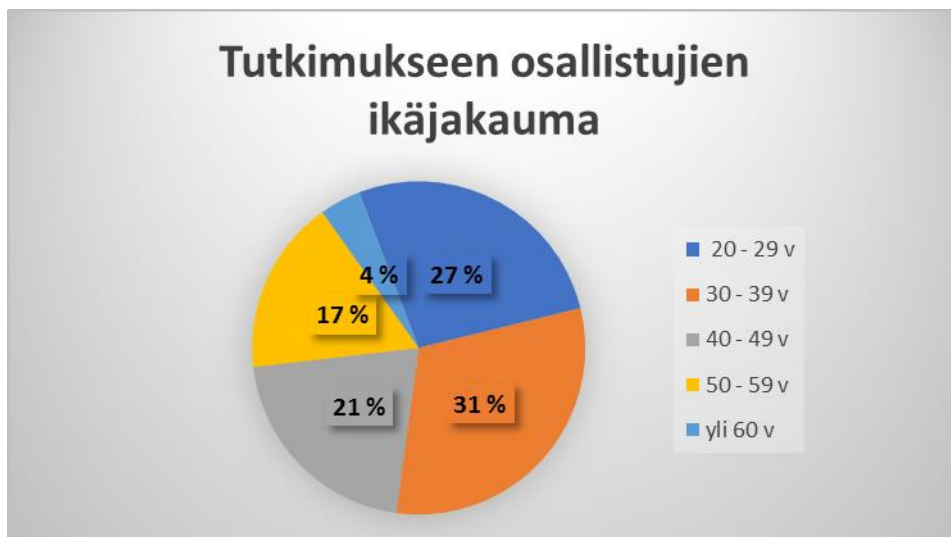
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Välitin tutkimukseen liittyvän kyselyn (Liite 1.) 78 henkilölle, joista kyselyyn vastasi 48 henkilöä (n=48). Tutkimuksen vastausprosentiksi muodostui 62 %. 45 henkilöä vastasi kyselyyn kirjallisesti paperiselle kyselylomakkeelle ja kolme henkilöä internetissä olleen sähköisen kyselylomakkeen kautta. Vastaajista 28 olivat naisia ja 20 miehiä. Vastaajien prosentuaalinen jakauma naisten ja miesten kesken oli tasainen: vastaajista oli naisia 52 prosenttia ja miehiä hieman vähemmän, 48 prosenttia. (Kuvio 1.)

KUVIO 1. Tutkimukseen osallistujien sukupuolijakauma (n=48)

Tutkimukseen osallistujien ikäjakauma oli myös tasainen. Vastaajista 13 henkilöä (27 %) olivat 20–29-vuotiaita, 15 henkilöä (31 %) 30–39-vuotiaita ja 10 henkilöä (21 %) 40–49-vuotiaita. Iäkkäämpiä vastaajia oli vähemmän: 50–59-vuotiaita oli kahdeksan henkilöä (17 %) ja yli 60-vuotiaita kaksi henkilöä (4 %). Yli 60-vuotiaiden henkilöiden vähäisyys selittyy sillä, että rajasin tutkimuksen kohderyhmäksi 18–60-vuotiaat kehitysvammaiset henkilöt. (Kuvio 2.)

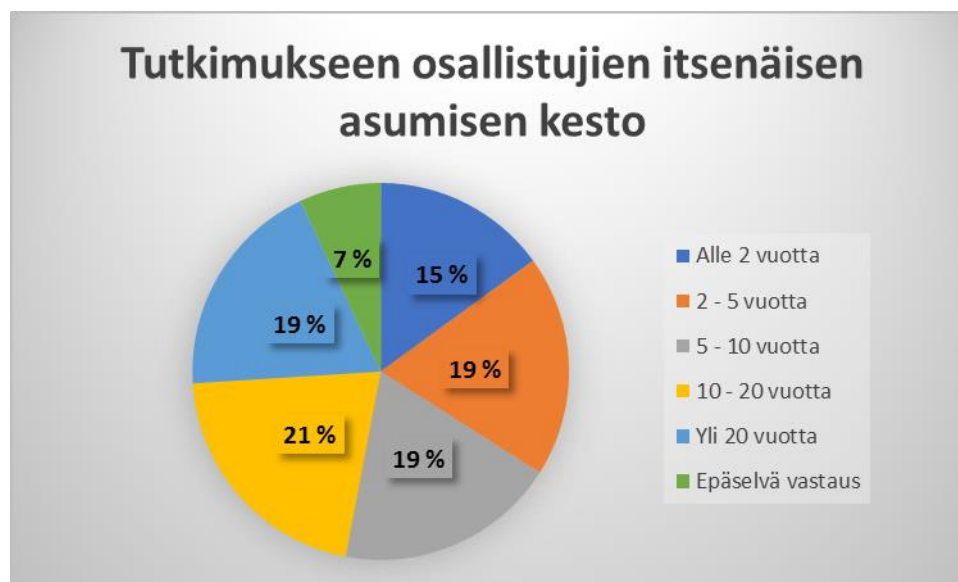

KUVIO 2. Tutkimukseen osallistujien ikäjakauma (n=48)

Tutkimukseen osallistujista moni oli saanut kyselyyn vastaamisessa joltakin apua. Vastaajista 16 henkilöä (33 %) kertoivat, että täyttivät kyselyyn yksin ja 32 henkilöä (67 %), että saivat kyselyn täyttämiseksi apua. Avustajana oli toiminut ohjaaja, henkilökohtainen avustaja, vanhemmat, sisarukset tai puoliso.

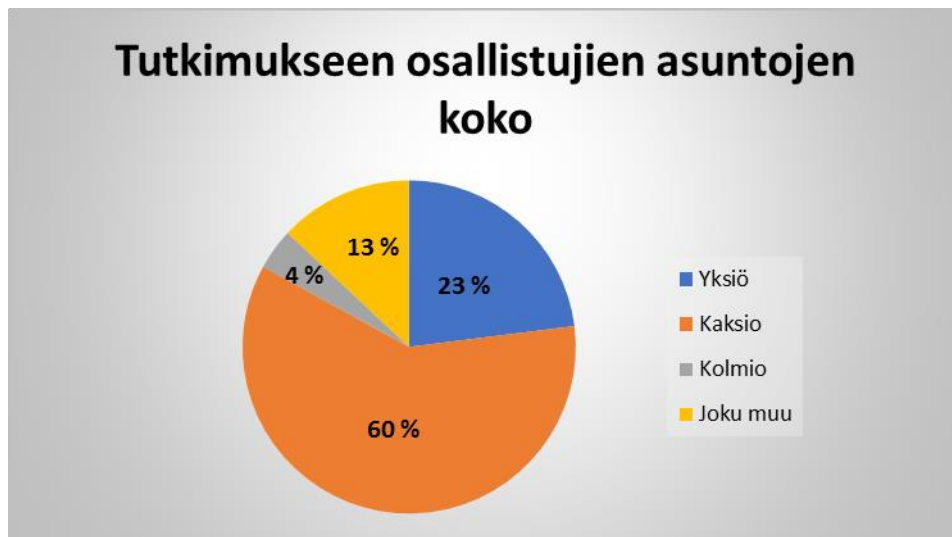
6.1 Tutkimukseen osallistujien asumisen olosuhteet

Suurin osa, 39 henkilöä (81 %) tutkimukseen osallistuneista kehitysvammaisista asui yksin. Kumppaninsa kanssa ilmoitti asuvansa yhdeksän henkilöä (19 %) vastaajista. Kysymykseen ”Kuinka kauan olet asunut itsenäisesti?” annettiin vastauksia puolesta vuodesta reiluun kahteenkymmeneen vuoteen. Seitsemän vastaajaa (15 %) olivat asuneet itsenäisesti alle kaksi vuotta, yhdeksän vastaajaa (19 %) 2–5 vuotta, yhdeksän vastaajaa (19 %) 5–10 vuotta, 10 vastaajaa (21 %) 10–20 vuotta ja yhdeksän vastaajaa (19 %) yli 20 vuotta. Neljä vastaajaa (7 %) eivät muistaneet, eivät olleet vastanneet kysymykseen tai heidän vastauksensa olivat epäselviä. (Kuvio 3.)

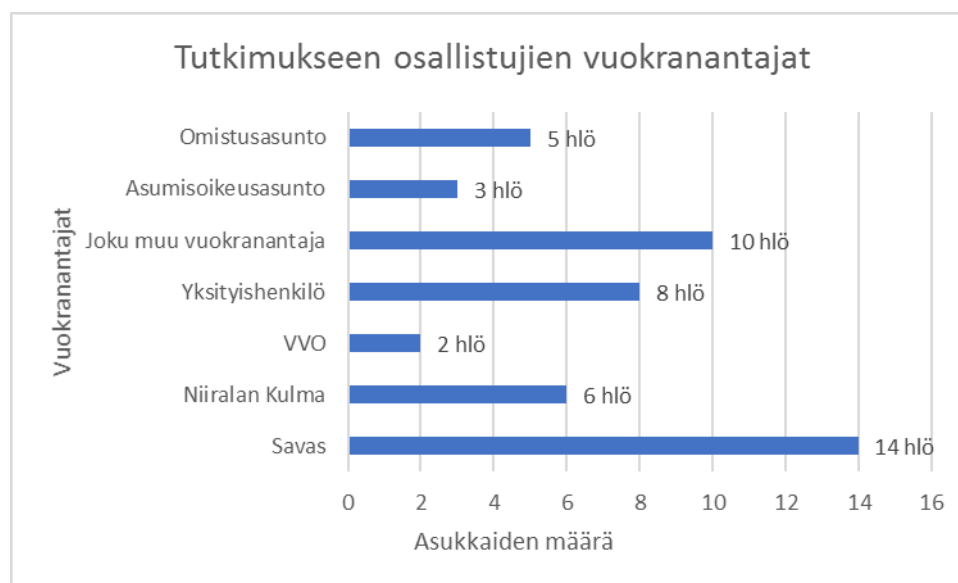
KUVIO 3. Tutkimukseen osallistujien itsenäisen asumisen kesto (n=48)

Tutkimukseen osallistujien asuinolot olivat melko hyvät. 29 henkilöä (60 %) vastaajista ilmoitti asuvansa kaksiossa, 11 henkilöä (23 %) yksiössä, kaksi henkilöä (4 %) kolmiossa ja kuusi henkilöä (13 %) valitsi vastaukseksi vaihtoehdon ”joku muu” (omakotitalo tai isompi asunto). (Kuvio 4.)

KUVIO 4. Tutkimukseen osallistujien asuntojen koko (n=48)

Vastaajien vuokranantajina toimivat Savas (14 henkilöä, 29 %), Niiralan Kulma (kuusi henkilöä, 13 %), VVO (kaksi henkilöä, 4 %) tai yksityishenkilö (kahdeksan henkilöä, 17 %). Kymmenen henkilön (21 %) vuokranantajana oli joku muu, esimerkiksi Asunto Oy Kuopion Tuhtopuisto, Nilsiän Vanhus-
tensuoja ry, Kruunuasunnot Oy ja Invalidiliitto. Kolme henkilöä (6 %) ilmoitti, että heidän asuntonsa olivat asumisoikeusasuntoja ja viidellä vastaajalla (10 %) oli oma asunto. (Kuvio 5.)

KUVIO 5. Tutkimukseen osallistujien vuokranantajat (n=48)

Itsenäinen asuminen koettiin yleisesti ottaen turvallisena. Vastaajista 31 henkilöä (65 %) koki, että itsenäinen asuminen on täysin turvallista ja 13 henkilöä (27 %), että asuminen on melko turvallista. Kolme henkilöä (6 %) vastaajista kokivat, että itsenäinen asuminen ei ole täysin turvallista ja yksi vastaaja ei osannut sano omaa mielipidettensä.

Naiset kokivat itsenäisen asumisen miehiin verrattuna hieman turvallisempaan. Naisista 19 (64 %) koki itsenäisen asumisen täysin turvallisena, kahdeksan naista (29 %) melko turvallisena, yhden naisen (4 %) kokemus oli, että itsenäinen asuminen ei ole täysin turvallista ja yksi nainen (4 %) ei

osannut sanoa mielipidettensä. 12 miestä (60 %) olivat sitä mieltä, että itsenäinen asuminen on täysin turvallista, kuusi miestä (30 %), että asuminen on melko turvallista ja kaksi miestä (10 %) koki, että itsenäinen asuminen ei ole täysin turvallista. (Taulukko 1.)

TAULUKKO 1. Itsenäisen asumisen turvallisuus (n=48)

	Naiset (n=28)	Miehet (n=20)
Itsenäinen asuminen on täysin turvallista	18 (64 %)	12 (60 %)
Itsenäinen asuminen on melko turvallista	8 (29 %)	6 (30%)
En osaa sanoa	1 (4 %)	
Itsenäinen asuminen ei ole täysin turvallista	1 (4 %)	2 (10 %)

Kysymykseen Miten itsenäisen asumisen turvallisuutta voisi parantaa, tuli runsaasti vastauksia sekä hyviä ideoita ja ehdotuksia. Asumisen turvallisuuden parantamiseksi tehtiin useita edotuksia, jotka liittyivät taloyhtiön ja asunnon konkreettisiin turvajärjestelyihin. Taloyhtiöön toivottiin alaoven numerokoodilukkoa, rappukäytävässä liiketunnistimella toimivia valoja ja jotain hälytysjärjestelmää. Omaan asuntoon kaivattiin turvaketjua, parempia lukkoja ja paksumpaa ovea.

Koettiin myös, että asumisen turvallisuutta voi parantaa omalla toiminnalla, pitämällä ovet lukossa yöllä ja päivällä, tarkistamalla ovisilmästä, kuka on ovella ja avaamalla ovea vaan tutuille. Turvallisuuden näkökulmasta pidettiin myös tärkeänä, että käytettävät välineet ja kodinkoneet ovat ehjiä ja turvallisia.

Usean vastaajan asumisen turvallisuutta vahvisti tieto siitä, että apua ja tukea oli tarvittaessa saatavilla joko läheisiltä, naapureilta tai viranomaisilta: *"Valmentajan säännölliset käynnit lisäävät henkistä turvallisuuden tunnetta", "Puhelimella voi soittaa äidille tai henkilökohtaiselle avustajalle", "Joku voisi käydä katosmassa. Olisi numero, josta saa apua vaikka yöllä", "Olisi hyvä jos tuntisi jonkun naapurin. Olisi tuttu samassa talossa".*

Vastaajista 10 henkilöä (21 %) toivat esille toiveen vaihtaa asuntoa, 31 henkilöä (65 %) olivat tyytyväisiä nykyiseen asuntoon, eivätkä halunneet muuttaa eri asuntoon. Seitsemän henkilöä (15 %) eivät osanneet sanoa tai jättivät vastaamatta. (Kuvio 6.)

KUVIO 6. Tutkimukseen osallistujien toiveet asunnon vaihtamisesta (n=48)

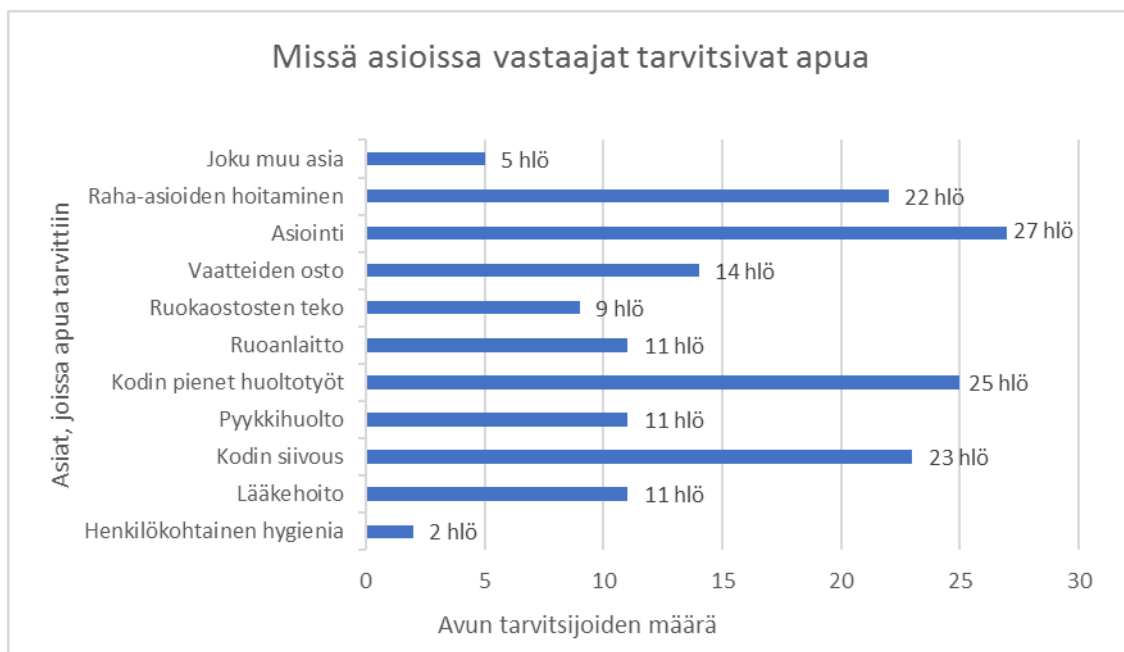
Vastaajat, jotka olivat tyytyväisiä nykyiseen asumiseen, perustelivat tyytyväisyyttään seuraavasti: *"En halua muuttaa. Olen asunut koko ikääni Kuopiossa", "En halua muuttaa minnekkää täällä Suomessa on hyvää asua *Kuopiossa Lähellä vanhempia että saan APUA JOS TARVIIN".*

Perusteluja tai syitä muuttotoiveelle tuotiin esille erilaisia. Nykyisen asunnon koko, tyyppi tai kunto olivat yhtenä perusteena. Toivottiin muuttoa hissilliseen taloon, rivitaloasuntoon sekä uuteen ja parempikuntoiseen asuntoon. Toiveasunnon sijainnissa nousivat esille vastaajien suosikkiasuinaaleet – keskusta ja sen lähialueet Linnanpelto ja Puijonlaakso.

Myös asuinympäristö ja taloyhtiön ilmapiiri nousivat esille asunnon vaihtamisen perusteissa: *"Nykyisen talon rapun yläkerrassa on kummallista porukkaa, jotka pitävät meteliä ja aiheuttavat häiriöitä. Lisäksi rapussa on ollut varkaus tapauksia", "Aina saa pelätä naapureita ja mitä rappukäytävässä tapahtuu. Asuminen on raskasta".* Muuttoajatusten taustalla oli myös toive asua lähellä tuttuja, ystäviä tai perhettä: *"Kaverin luo Pieksänmäelle", "Haluaisin siis muuttaa poikaystäväni kanssa yhteen", "Ei tuttuja samassa talossa nykyisessä asunnossa".*

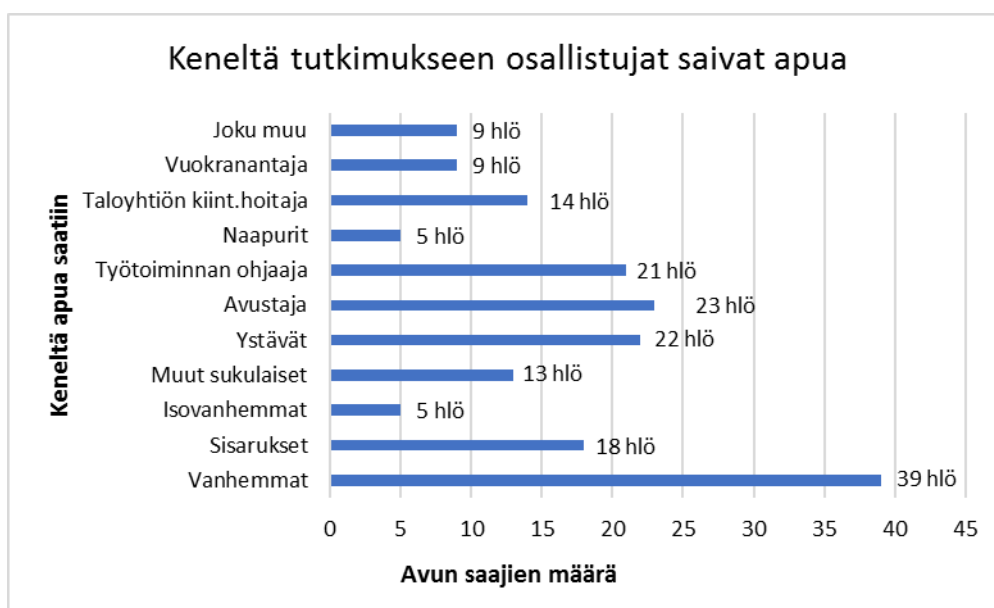
6.2 Itsenäiseen asumiseen tarvittavan avun laajuus ja sen saamisen mahdollisuudet

Itsenäisen asumisen avun tarve oli melko laajaa. Kaikkein isommaksi avun tarve koettiin asioinnissa esimerkiksi lääkärissä, apteekissa, pankissa ja muissa virastoissa, kodin pienissä huoltotöissä sekä kodin siivouksessa. Asioinnissa koki tarvitsevansa tukea 27 henkilöä (56 %), kodin pienissä huoltotöissä 25 henkilöä (52 %) ja kodin siivouksessa 23 henkilöä (48 %). Vastaajista 22 henkilöä (46 %) tarvitsi tukea raha-asioiden hoitamisessa, 14 henkilöä (29 %) vaatteiden ostossa, 11 henkilöä (23 %) lääkehoidossa, ruoanlaitossa ja pyykkihuollossa, yhdeksän henkilöä (19 %) ruokaostosten teossa ja kaksi henkilöä (4 %) henkilökohtaisessa hygieniassa. Viisi henkilöä (10 %) tarvitsi apua jossakin muussa asiassa, esimerkiksi isommissa ostoksissa, marjojen hankinnassa syksyllä, kotieläinten huoltoasioita, kuljetuksessa kotoa kauemmaksi sekä linja-auton aikataulujen ja ajan suunnittelussa. (Kuvio 7.)

KUVIO 7. Missä asioissa vastaajat tarvitsivat apua (n=48)

Apua saatiin eniten omilta vanhemmiltaan 39 henkilöä (81 %), avustajaltaan 23 henkilöä (48 %), ystäviltään 22 henkilöä (46 %), työtoiminnan ohjaajilta 21 henkilöä (44 %) ja sisaruksiltaan 18 henkilöä (38 %). Taloyhtiön kiinteistönhoitajalta sai apua 14 henkilöä (29 %), muilta sukulaisiltaan 13 henkilöä (27 %), vuokranantajalta yhdeksän henkilöä (19 %), naapureiltaan ja isovanhemmiltaan viisi henkilöä (10 %). Yhdeksän henkilöä (19 %) kertoi saavansa apua myös joltakin muulta, esimerkiksi edunvalvojaltaan, tukihenkilöltään, puolisoltaan, asumisyksikön ohjaajilta tai neuropsykiatriselta valmentajaltaan. (Kuvio 8.)

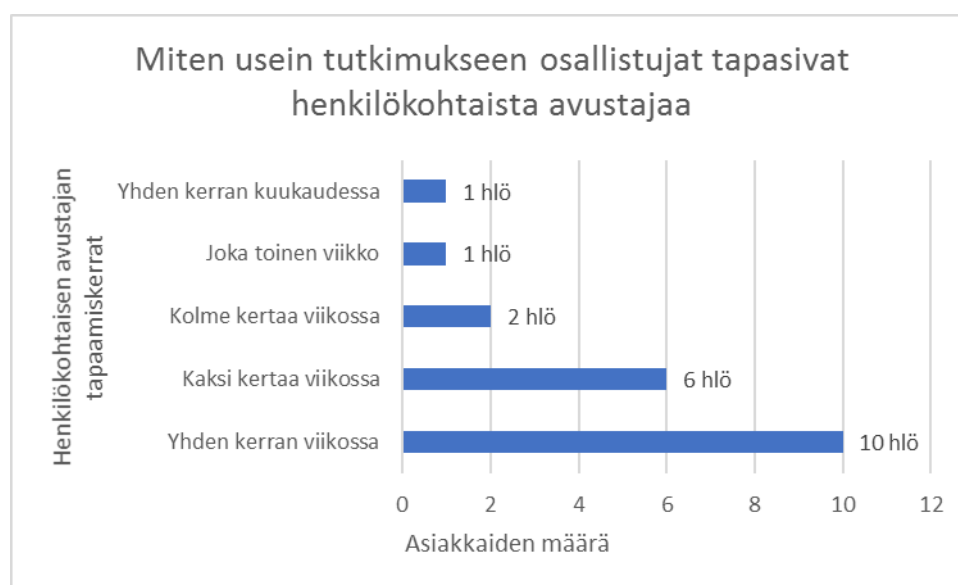

KUVIO 8. Keneltä tutkimukseen osallistujat saivat apua (n=48)

Päivittäin saatavaa apua tarjosivat eniten vanhemmat (24 %:lle), ystävät (15 %:lle) ja sisarukset (7 %:lle) vastaajista. Viikoittaista apua saatiin useimmiten avustajalta (43 %), vanhemmilta (39 %) ja

työtoiminnanohjaajilta (21 %). Kuukausittain ja harvemmin tarjosivat apua pääasiassa taloyhtiön kiinteistöhoitaja (28 %:lle), ystävät (28 %:lle) ja muut sukulaiset (26 %:lle) vastaajista.

Henkilökohtainen avustaja oli 20 henkillä (42 %). 24 henkilöä (50 %) puolestaan ilmoitti, ettei heillä ole henkilökohtaista avustajaa. Loput neljä henkilöä (8 %) jättivät kysymykseen vastaamatta. Avustajaa tavattiin useimmiten kerran viikossa, mutta myös 2-3 kertaa viikossa tai pari kertaa kuukaudessa. 20 vastaajasta 10 henkilöä (50 %) kertoi tapaavansa avustajaa kerran viikossa, kuusi henkilöä (30 %) tapaasi avustajaa kaksi kertaa viikossa ja kaksi henkilöä (10 %) kolme kertaa viikossa. Yksi vastaaja (5 %) tapasi avustajansa joka toinen viikko ja yksi vastaaja (5 %) kertoi, että tapaa avustajaansa vaihtelevasti, joskus kerran viikossa, joskus useammin. (Kuvio 9.)

KUVIO 9. Miten usein tutkimukseen osallistujat tapasivat henkilökohtaista avustajaa (n=20)

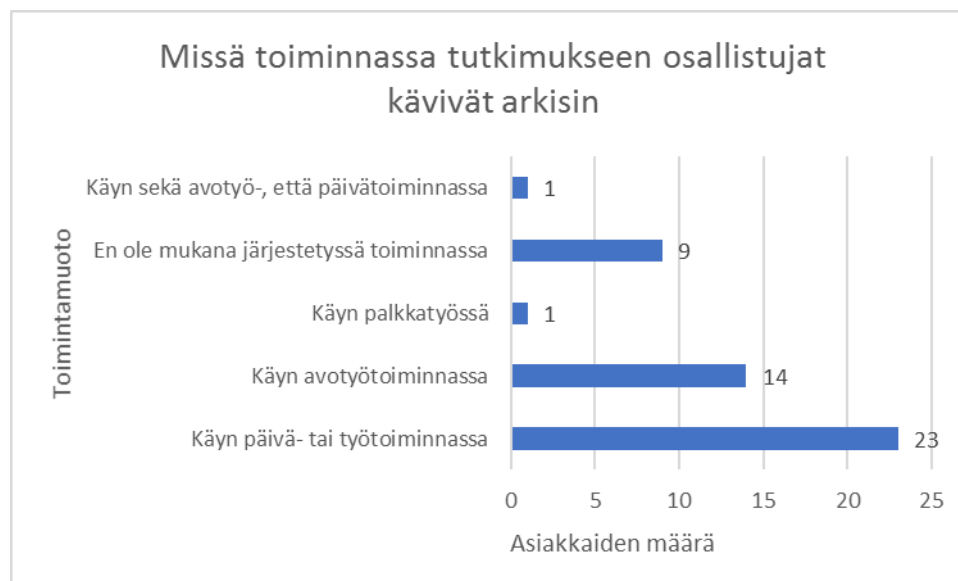
Avustajalta saatiin eniten tukea kodin siivoukseen, ruoanlaittoon, raha-asioiden hoitamiseen, vapaaajan viettoon, ulkoiluun sekä keskusteluun mieltä painavista asioista.

Vapaamuotoiseen kysymykseen Mitä muuta tukea tai palvelua vastaajat tarvitsisivat itsenäisen asumisen tueksi, vastasi yhdeksän henkilöä. Tukea tarvittiin kotitöissä ja arjen toiminnoissa, muun muassa siivouksessa, ruoanlaitossa, lääkehoidossa ja talousasioiden hoitamisessa. Useampi vastaaja toi esille tuen tarpeen vapaa-ajan harrasteissa sekä keskustelukumppanin puuttumisen: *”Jos olisi asiallisia-luotettavia ihmisiä, jotka voisi joskus käydä seurustelemassa ja vaikka kahvilla”, ”Ystäväpalvelu jos voi järjestää”*. Kumppaninsa kanssa asuvien henkilöiden vastauksista nousi esille, että toinen tuki toista ja asioista huolehtiminen onnistui yhdessä paremmin.

6.3 Tutkimukseen osallistujien arki ja vapaa-aika

Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet henkilöt kävivät kehitysvammaisille järjestetyssä päiväaikaisessa toiminnassa. Palkkatyössä kertoi käyvänsä yksi henkilö (2 %), 14 henkilöä (29 %) olivat mukana avotyötoiminnassa ja 23 henkilöä (48 %) työ- tai päivätoiminnassa. Yksi henkilö (2 %) kertoi,

että hän on kolme päivää viikosta avotyötoiminnassa ja yhden päivän päivätoiminnassa. Yhdeksän henkilöä (19 %) eivät olleet mukana missään järjestetyssä toiminnassa. (Kuvio 10.)

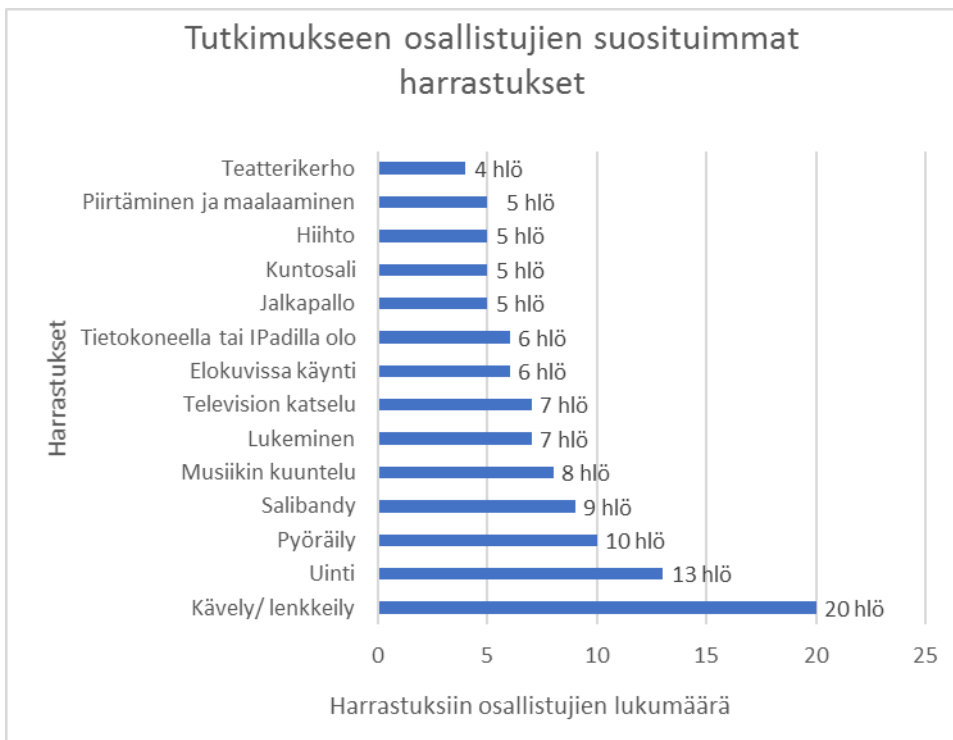
KUVIO 10. Missä toiminnassa tutkimukseen osallistujat kävivät arkisin (n=48)

Vastanneista naisista (n=28) kolme (11 %) ja miehistä (n=28) kuusi (30 %) vastasi, etteivät osallistu mihinkään järjestettyyn päiväaikaiseen toimintaan (Taulukko 2).

TAULUKKO 2. Kuinka moni vastanneista naisista ja miehistä ei osallistunut mihinkään päiväaikaiseen toimintaa

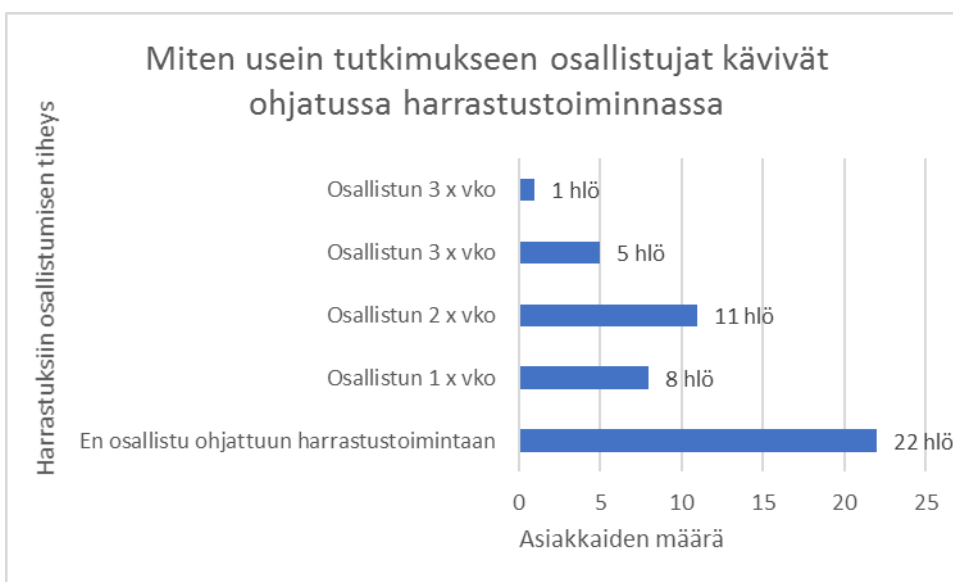
	Naiset (n=28)	Miehet (n=20)
En käy missään ohjatussa päiväaikaisessa toiminnassa	3 (11 %)	6 (30 %)

Vastaajien osallistuminen harrastuksiin oli monipuolista ja aktiivista. Yhtä henkilöä lukuun ottamatta kaikki kyselyyn osallistujat ilmoittivat harrastavansa jotakin. Suosituimpia harrastuksia olivat kävely/lenkkeily (20 henkilöä), uinti (13 henkilöä), pyöräily (10 henkilöä), salibandy (yhdeksän henkilöä), musiikin kuuntelu (kahdeksan henkilöä) sekä lukeminen ja television katselu (seitsemän henkilöä). Pidettyjä harrastuksia olivat myös elokuvissa käynti sekä tietokoneella tai iPadilla oleminen (kuusi henkilöä), jalkapallo, kuntosalilla käynti, hiihto, piirtäminen ja maalaaminen (viisi henkilöä) ja teatterikerho (neljä henkilöä). (Kuvio 11.) Vastauksissa tuli esille koko harrastusten laaja kirjo. Vastaajien harrastukset voi lajitella seuraavien otsikoiden alle: urheilu (lenkkeily, pyöräily, salibandy, jalkapallo, kuntosali ja hiihto), kulttuuri (teatteri, valokuvaus, elokuvien ja radio-ohjelmien teko, kielten opiskelu), musiikki (karaoken laulaminen, pianon, kitaran ja kantelen soitto), kädentaidot (neulominen, käsityö, askartelu, piirtäminen ja maalaus), luontoharrastukset (kalastus, marjastus ja mökkeily) ja lemmikkien hoito, kotoilu (kotityöt, ruoanlaitto, viherkasvien hoito sekä pihatöiden ja puiden teko) sekä digimaailma (tietokoneella ja iPadilla oleminen).

KUVIO 11. Tutkimukseen osallistujien suosituimmat harrastukset (n=47)

Kaikki vastaajat eivät kuitenkaan osallistuneet ohjattuun harrastustoimintaan. 22 Henkilöä (46 %) vastasi, etteivät osallistu ohjattuun harrastukseen, vaan harrastaminen on omaehtoista ja vapaaehtoista. Kahdeksan henkilöä (17 %) kertoi käyvän ohjatussa harrastuksessa yhden kerran viikossa, 11 henkilöä (23 %) kaksi kertaa viikossa, viisi henkilöä (10 %) kolme kertaa viikossa ja yksi henkilö (2 %) osallistui ohjattuun harrastukseen useammin kuin kolme kertaa viikossa. (Kuvio 12.)

KUVIO 12. Miten usein tutkimukseen osallistujat kävivät ohjatussa harrastustoiminnassa (n=47)

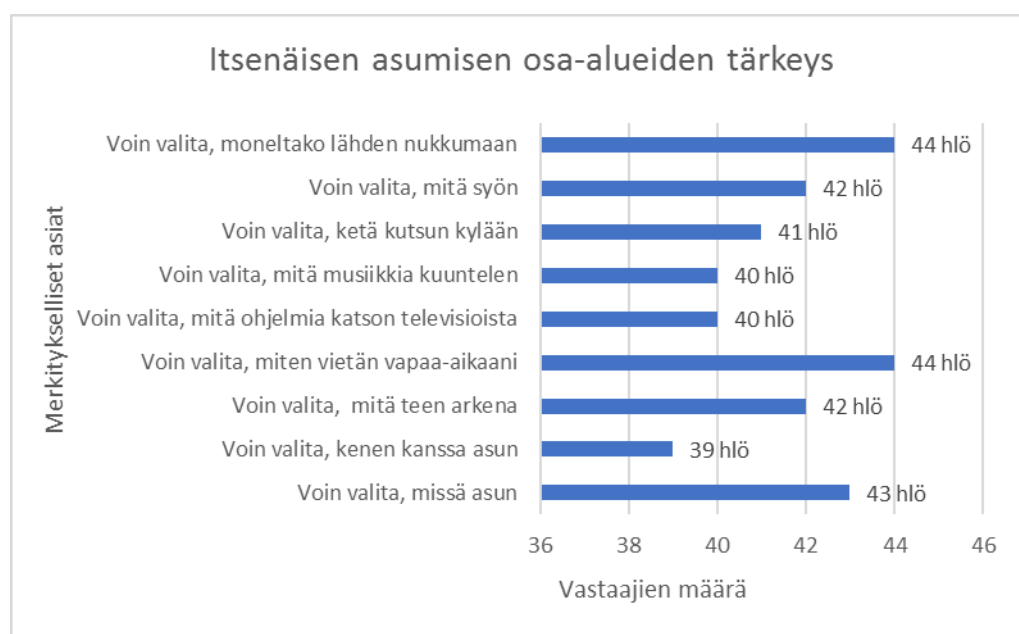
Vastanneista 20 miehestä 7 (35 %) ja vastanneista 28 naisesta 15 (56 %) ei osallistunut ollenkaan ohjattuun harrastustoimintaan (Taulukko 3).

TAULUKKO 3. Kuinka moni vastanneista miehistä ja naisista ei osallistunut ohjattuun harrastustoimintaan

	Miehet (n=20)	Naiset (n=28)
En osallistu ohjattuun harrastustoimintaan	7 (35 %)	15 (56 %)

6.4 Itsenäisen asumisen merkitys ja tutkimukseen osallistujien tyytyväisyys siihen

Kaikki itsenäiseen asumiseen kuuluvat asiat ja vapaus päättää niistä koettiin tutkimukseen osallistuneiden keskuudessa tärkeiksi tai erittäin tärkeiksi. Sen, että voi valita, missä asuu, koki tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi 43 henkilöä (90 %) vastaajista. Se, että voi päättää, kenen kanssa asuu, oli tärkeä tai erittäin tärkeä 39 henkilölle (81 %). Vapaus valita arkena tehtäviä asioita oli tärkeä tai erittäin tärkeä 42 henkilölle (88 %) ja vapaa-ajalla tehtäviä asioita 44 henkilölle (92 %). Vapaus valita, mitä ohjelmia katsoo televisiosta, oli tärkeä tai erittäin tärkeä 39 henkilölle (81 %) ja mitä musiikkia kuuntelee – 40 henkilölle (83 %) vastaajista. Oikeus päättää, ketä kutsuu kylään, oli tärkeä tai erittäin tärkeä 41 henkilölle (85%). Se, että voi valita, mitä syö, oli tärkeä tai erittäin tärkeä 42 henkilölle (88 %) ja omasta nukkumaanmenoajastaan päättäminen oli tärkeä tai erittäin tärkeä 44 henkilölle (92 %). (Kuvio 13.)

KUVIO 13. Itsenäisen asumisen osa-alueiden tärkeys (n=48)

Itsenäiseen asumiseen liittyvistä asioista löytyi muutama, jotka eivät olleet vastaajille suhteessa muihin asioihin yhtä tärkeitä. Sen, kenen kanssa asuu, kokivat ei kovinkaan tai ollenkaan tärkeäksi kuusi henkilöä (13 %). Mitä televisio-ohjelmia katsoo, ei ollut kovinkaan tai ollenkaan tärkeä viidelle

henkilölle (10 %). Se, että saa päättää, ketä kutsuu kylään, ei ollut kovinkaan tai ollenkaan tärkeä kolmelle henkilölle (6 %).

Kyselyyn osallistuneet kehitysvammaiset olivat kaiken kaikkeaan melko tyytyväisiä nykyiseen asumiseensa. 38 henkilöä (79 %) vastasi, että ovat hyvin tyytyväisiä ja kahdeksan henkilöä (17 %) melko tyytyväisiä nykyiseen asumiseen. Puolestaan kaksi henkilöä (4 %) kertoivat olevansa hyvin tyytymättömiä nykyiseen asumiseensa. (Kuvio 14.)

KUVIO 14. Tutkimukseen osallistujien tyytyväisyys nykyiseen asumiseen (n=48)

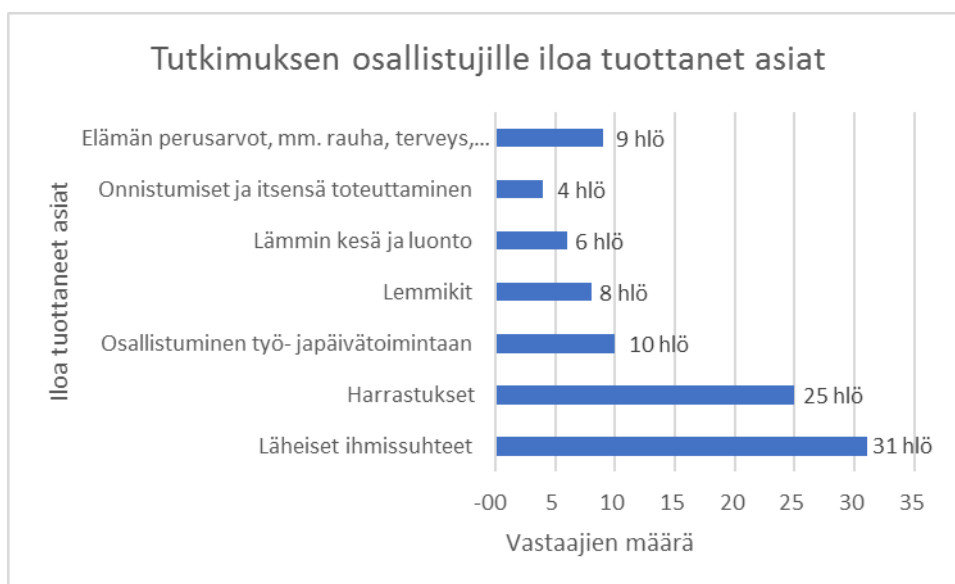
Tutkimukseen osallistujista koki melko moni yksinäisyyttä ainakin joskus. Kahdeksan henkilöä (17 %) kertoi kokevansa usein yksinäisyyttä ja 21 henkilöä (44 %) toi esille, että kokee joskus yksinäisyyttä. Kahdeksan henkilöä (17 %) vastasi, että kokee yksinäisyyttä harvoin ja 10 henkilöä (21 %), ettei koe lainkaan yksinäisyyttä. (Kuvio 15.)

KUVIO 15. Tutkimukseen osallistujien kokemukset yksinäisyydestä (n=47)

Vastaajista 32 henkilöä (67 %) eivät toivoneet elämäänsä muutosta, kun puolestaan 16 vastaajaa (33 %) halusivat muutosta elämäänsä. Osa muutostoiveista liittyi vastaajien terveyteen, elämäntilanteeseen ja ihmissuhteisiin. Toivottiin muun muassa parantumista pitkäaikaisesta sairaudesta ja masennuksesta. Elämään kaivattiin keskustelu- tai elämänkumppania, puolisoa ja perhettä. Muutosta toivottiin myös sosiaalisiin verkostoihin ja harrastuksiin: *”Ystäväpalvelu on hyvä, jos sitä on järjestetty”, ”Olisi riittävä tukiverkosto ja tukihenkilö”, ”Haluaisin uusia ystäviä”*. Osa vastaajien toiveista liittyivät omaan osaamiseen, työllistymiseen ja asumiseen: *”Oppia, miten suhtautua rahaan ja miten voin liikkua lisää”, ”Korjata vanhoja virheitä. Työllistyä”, ”Ei tarvitse muuttaa mitään, paitsi haaveilen uudesta asunnosta”*.

Kyselyn lopussa, kysymyksessä 25 pydettiin vastaajia pohtimaan, mitkä asiat tuovat iloa heidän elämäänsä. Läheiset ihmissuhteet koettiin tärkeimpänä iloa antavana tekijänä 31 vastauksessa (65 %). Harrastukset olivat myös monelle vastaajalle tärkeitä ja toivat iloa elämään. 25 vastauksessa (52 %) tuotiin esille merkityksellisiä ja ilahduttavia harrastuksia. Työ sekä työ- ja päivätoimintaan osallistuminen tuottivat iloa 10 (21 %) vastaajalle. Kahdeksan vastaajan (17 %) elämän ilahduttajana olivat eläimet tai oma lemmikki – kani, koira ta kissa. Vastaajia ilahdutti myös viime vuoden harvinaisen lämmin kesä. Kuusi vastaajaa (13 %) luettelivat ilon aiheita: *aurinkoiset päivät, lämmin ilma, luonto, kesä ja kärpäset, kukat, linnut*. Neljä vastaajaa (8 %) kuvasi saavansa iloa erilaisista onnistumisista ja itsensä toteuttamisesta. Iloa tuovina asioina pohdittiin myös elämän perusarvoja, laajempia kokonaisuuksia ja ilmiöitä. Yhdeksän vastaajaa (19 %) ilahtui seuraavista: *terveys, rauha, oma koti, hengelliset ja kristilliset asiat, hyvät asiat, iloiset ihmiset, nauraminen ja elämä yleensä*. (Kuvio 16.)

KUVIO 16. Tutkimuksen osallistujille iloa tuottaneet asiat (n=48)

Erään henkilön vastauksessa kiteytyivät tyytyväisyys elämään ja onnellisuus yksinkertaisista asioista: *”Kahdestaan oleminen ja tekeminen tuo iloa, musiikin kuuntelu tuo iloa ja voimaa jaksaa paremmin. Ja kylässä käynti vanhempien luona tai kavereitten luona tuo voimaa /iloa ja huumorintajua tarvii aina.”*

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen osallistujamäärän (48 henkilöä) ja vastausprosentin (62 %) perusteella voidaan todeta, että tutkimus toteutui määrällisen tutkimuksen vaatimuksen mukaisesti. Aineiston jäädessä kuitenkin melko pieneksi, käytin aineiston analysoinnissa kuvailevaa analyysiä: esitin tulokset taulukoinnin, jakumien ja kuvioiden kautta (Savonia s.a.) Vastausprosenttia alensi mahdollisesti se, että kaikki kyselyn saajat eivät kokeneet tutkimuksen aiheita kiinnostavana tai vastaamista motivoivana. Vastausprosenttiin saattoi heikentävästi vaikuttaa myös tutkimuksen kohderyhmän muuta väestöä heikempi luku- ja kirjoitustaito (Tolvanen 2019). Vastaajien mahdollisuus saada tukea kyselyn täyttämiseen saattoi olla puutteellinen, vaikka tarjosin saatekirjeessä erilaisia vaihtoehtoja tuen saamiseksi.

Tutkimukseen osallistuneiden tasaisen ikä- ja sukupuolijakauman pohjalta voidaan päätellä, että Kuopion alueella mahdollistuu itsenäinen asuminen eri-ikäisille kehitysvammaisille, ja että itsenäistyminen toteutuu tasapuolisesti, henkilön sukupuolesta riippumatta. Tutkimustulokset osoittavat, että kuopiolaiset, itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset asuvat pääasiassa yksin. Kumppaninsa kanssa asuu vain pieni osa itsenäisesti asuvista kehitysvammaisista. Tutkimustulosten mukaan on itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia suhteessa eniten 30–39-vuotiaita. Tulos saattaa kertoa siitä, että kyseinen ikäryhmä oli otollisessa iässä muuttamaan omilleen samana ajankohtana, kun KEHAS-ohjelma käynnistyi vuonna 2010. Hallituksen asumisohjelman myötä panostettiin valtakunnallisesti kehitysvammaisten yksilölliseen asumiseen ja uudenlaisten asumisratkaisujen kehittämiseen sekä asumista tukevien palvelujen järjestämiseen. (Ympäristöministeriö 2016; Vernerinen 2017a.) Tutkimustuloksissa kuvautuu tasainen jakauma itsenäisen asumisen kestossa, mikä korreloi tasaisen ikäjakautuksen kanssa.

7.1 Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten asumisen olosuhteet ja tuen tarve

Itsenäisesti asuvien kehitysvammisten asumisen olosuhteet Kuopiossa ovat verrattaen melko hyvät. Iso osa (60 %) tutkimukseen osallistujista asui kaksiossa ja vuokranantajina toimivat useat eri yritykset. Itsenäinen asuminen koettiin melko turvallisena. Naisten ja miesten kokemus asumisen turvallisuudesta oli lähes samanlainen. Tutkimuksen kautta saatiin useita hyviä ehdotuksia asumisturvallisuuden parantamiseksi, joita voisi välittää isommille vuokranantajille sekä hyödyntää asiakkaiden perehdyttämisessä asumisturvallisuuteen. Samansuuntaisia asioita nousi esille vuonna 2015 julkaisussa KEHAS-ohjelman raportissa (Hintsala ym. 2015, 11–12).

Itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset ovat tyytyväisiä asuinoloihinsa Kuopiossa. Lähes neljännes vastaajista toi kuitenkin esille toiveen vaihtaa asuntoa. Muuttotoiveiden taustalla olivat mm. tyytymättömyys nykyisen asunnon kokoon tai kuntoon, asuinympäristön tai taloyhtiön huono ilmapiiri sekä toiveet asua lähellä ystäviä tai perhettä. Vastaajien suosimat asuinauleet, Kuopion keskusta ja sen lähialueet Linnanpelto ja Puijonlaakso ilmensivät samansuuntaisia ajatuksia kuin Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2003 julkaisema Vammaisten ihmisten asumispalvelujen laatusuositus.

Asuntojen sijainti muun yhteisön keskellä, lähellä palveluita tukee asumisen itsenäisyyttä ja turvallisuutta sekä lisää luontevaa vuorovaikutusta (STM 2003, 23–24).

7.2 Kehitysvammaisten saama tuki ja palvelut itsenäiseen asumiseen ja arkeen

Tutkimuksen osallistujien avun tarve kuvautui melko laajana. Suuri osa tutkimukseen osallistujista (81 %) sai apua itsenäiseen asumiseen omilta vanhemmiltaan, mutta myös sisaruksilta ja ystäviltä. Ammattilaisista antoivat tutkimuksen mukaan asumiseen eniten tukea avustajat ja työtoiminnan ohjaajat. Vanhemmat pystyivät muita tahoja enemmän tarjoamaan päivittäistä apua, kun taas viikoittaista apua saatiin useimmiten avustajalta. Henkilökohtaisen avustajan tuki koettiin tärkeänä tekijänä itsenäisen asumisen sujumisessa. Tutkimukseen osallistujista lähes puolella (42 %) oli henkilökohtainen avustaja, jota tavattiin pääasiassa yksi tai kaksi kertaa viikossa.

Tutkimuksen tulos vahvistaa yleisesti esillä olevaa näkemystä siitä, että kehitysvammaisten henkilöiden itsenäinen asuminen onnistuu, kun saatava tuki perustuu asukkaan tarpeisiin ja on yksilöllisesti suunniteltu. Itsenäistä asumista tukevat myös yleisten ja yksilöllisten palvelujen saatavuus ja riittävyys sekä kunkin asukkaan palvelukokonaisuuden saumattomuus ja asiakaslähtöisyys. Kehitysvammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen puuttuminen tai huono toteuttamistapa heikentävät aina hänen elämänlaatuaan. Hän voi jäädä yhteisöjen ja yhteiskunnan ulkopuolelle, eikä pysty elämään itsenäistä elämää. (Hintsala ym. 2015, 11–12; Hynynen ja Nyyssölä 2015, 5; Kehitysvammaliitto 2015; STM 2016.)

Henkilökohtaisen avun palvelun lisäksi kerättiin tutkimuksessa tietoa itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden käyttämistään muista palveluista, jotka tukevat omalta osaltaan itsenäisen asumisen sujumista. Päiväaikainen toiminta ja harrastukset tuovat kehitysvammaisten elämään mielekästä sisältöä, säännöllisyyttä ja turvallisuutta sekä tarjoavat mahdollisuuden ammattilaisten antamaan ohjaukseen ja tukeen. Itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset osallistuivat Kuopiossa aktiivisesti sekä päiväaikaiseen toimintaan, että ohjattuun harrastustoimintaan.

Tutkimustulosten mukaan kävivät lähes kaikki (79 %) tutkimukseen osallistuneet henkilöt päiväaikaisessa toiminnassa. Naisista 11 prosenttia ja miehistä 30 prosenttia ei osallistunut päiväaikaiseen toimintaan, minkä pohjalta syntyy näkemys, että päivätoiminta on sisällöltään enemmän naisille soveltuvaa. Perinteiset päivätoiminnan muodot: kädentaidot, arjen taidot, askartelu, keskusteluryhmät ja osallistuminen erilaisiin tapahtumiin ovat kenties enemmän naisten mieleen. Miehillä soveltuvat toiminnot, kuten kiinteistöhuolto sekä puu- ja metallityöt ovat vähentyneet ainakin Kuopiossa järjestettävässä päivätoiminnassa.

Vastaajien osallistuminen harrastuksiin oli monipuolista ja aktiivista. Miehistä 35 prosenttia ja naisista 56 prosenttia ei kuitenkaan osallistunut ohjattuun harrastustoimintaan, mikä osoittaa, että Kuopiossa harrastavat kehitysvammaiset miehet naisia aktiivisemmin ohjattuja harrastuslajeja. Syynä voi olla se, että Kuopiossa on enemmän tarjolla pääasiassa miehille suunnattuja ohjattuja harrastus-

ryhmiä (muun muassa salibandy, jalkapallo ja judo). Naisten harrastukset ovat enemmän vapaamuotoisia ja kotona tapahtuvia, esimerkiksi kävely, käsityöt ja kulttuuri. Johtopäätöksen pohjalta voisi välittää palautetta ja kehittämisideoita Kuopiossa toimiville yhdistyksille ja harrasteryhmille.

Tutkimus osoittaa, että itsenäisyys ja vapaus määrätä itse kaikista asumiseen kuuluvista asioistaan on kehitysvammaisille henkilöille tärkeää. Tutkimustulos on yhtenäinen YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksiin liittyvän yleissopimuksen kanssa siitä, että vammaisille henkilöille on yhtä tärkeä saada päättää omista asioistaan. Yleissopimuksen 19. artiklan mukaan on vammaisilla henkilöillä tasapuolinen oikeus elää yhteisössä sekä valita, missä ja kenen kanssa he asuvat. (Suomen YK-Liitto 2016, 41–42.) Tutkimustulos vahvistaa Seppälän näkemystä siitä, että kehitysvammaisten toimimista elämänsä päämiehinä ja itsenäisinä toimijoina voidaan tukea uudella tavalla kehittyneiden, vaihtoehtoisten ja yksilöllisten asumisratkaisujen kautta (Seppälä 2017, 21).

7.3 Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten tyytyväisyys asumiseen

Tutkimustulokset todensivat, että kuopiolaiset, itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset ovat melko tyytyväisiä nykyiseen asumiseensa. Samansuuntaista tietoa antoivat myös tutkimuksen alkuosassa selvitetty toiveet muutosta uuteen asuntoon. Johtopäätöstä vahvistaa myös kysymyksen ”Mitä haluaisit muuttaa elämässä?” perusteella saatu tutkimustulos, mikä osoitti, että iso osa (67 %) vastaajista eivät toivoneet elämäänsä muutosta. Isompaa muutosta ja parannusta toivottiin ihmssuhteisiin, sosiaalisiin verkostoihin ja harrastuksiin.

Tutkimustulosten myötä nousi esille yksinäisyyden teema. Ysinäisyyttä koettiin vastaajien keskuudessa melko usein. Samansuuntaista tietoa saatiin myös tutkimuksen osiossa, jossa selvitettiin muun tuen tarvetta itsenäisessä asumisessa. Siinä nousi esille tarve sosiaalisen verkoston laajentamiselle, yhteisöllisyydelle, vapaa-ajan kavereille sekä keskustelukumppaneille. Näin voidaan todeta, että itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset kaipaavat nykyistä enemmän sosiaalisia suhteita ja yhteisöllistä toimintaa. Myös KEHAS-ohjelman raportin mukaan oli onnistuneiden asumiskokemuksien yhtenä tekijänä yhteisöllisyyden vahvistaminen asukaskokouksien, yhteistoiminnan ja yhteiskehittämisen kautta. Asiakkaan tarpeiden mukaan käytettiin myös henkilökohtaista apua ja tukihenkilöä. (Hintsalala ym. 2015, 11–12; Vernerinen 2016; STM 2016a.)

Tutkimuksen viimeisen kysymyksen tulos vahvistaa edelleen aikaisempia johtopäätöksiä. Itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten elämään toivat eniten iloa läheiset ihmssuhteet, mikä osoittaa ihmssuhteiden ja sosiaalisten verkostojen tärkeyttä tutkimuksen kohderyhmän elämänlaadulle. Myös harrastukset sekä työ- ja päivätoimintaan osallistuminen tuottivat iloa isolle osalle vastaajista. Tutkimuksen tuloksia voidaan peilata Kainulaisen määrittelyyn ihmisten tyytyväisyydestä elämään. Elämän tyytyväisyyteen vaikuttavat Kainulaisen mukaan yksilölliset tekijät, kuten kokemus omasta terveydentilastaan, taloudellinen toimeentulo ja työ sekä asumiseen liittyvät tekijät, mutta yhtä tärkeänä myös ihmssuhteet. (Kainulainen 1998, 139, 147, 161.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että tutkimuksen kautta saatiin vastaus tutkimuskysymyksiin. Tutkimus antoi tietoa itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumisen olosuhteista ja tuen tarpeesta. Tutkimuksen avulla saatiin tietoa siitä, ketkä auttavat kehitysvammaisia itsenäisessä asumisessa, sekä mitkä palvelut ja toiminnot tukevat heidän itsenäistä arkea ja vahvistavat elämänsä mielekkyyttä. Kyseisiä palveluja kehittämällä voidaan lisätä ja vahvistaa kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia asua tavallisissa vuokra-asunnoissa muiden kaupunkilaisten kesellä sekä elää monipuolista ja tyydyttävää elämää.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni valmistuu mielenkiintoisena ajankohtana, kun valtakunnallisesti ovat esillä vanhus- ja laajemmin erityisryhmien asumisen laatu ja isojen hoivayritysten toiminta. Samalla, kun tarkastellaan yksityisten palveluntuottajien toimintaa, on tärkeä arvioida myös kunnallisten asumispalvelujen toimivuutta ja asumisyksiköiden käytäntöjä. On tärkeä pysähtyä arvioimaan myös itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten asumisen ja elämän laatua sekä asumista tukevien palvelujen riittävyttä. Tutkimukseni tavoitteena oli tuottaa ajan tasalla olevaa tietoa nimenomaan tähän tarpeeseen, tietoa itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumistilanteesta ja -tyytyväisyydestä. Sen tavoitteen tutkimukseni myös täytti.

Tutkimustulosten pohjalta voin toteaa, että kehitysvammaiset ovat melko tyytyväisiä itsenäiseen asumiseen, joskin heidän tuen tarve kuvautuu laajana. Tuen saamisessa painottuu vanhempien antama tuki, mutta myös vammaisavustajan ja henkilökohtaisen avustajan ohjaus ja apu koetaan tärkeänä. Voidaankin pohtia, pitäisikö viranomaisten järjestää aktiivisemmin monipuolisia vaihtoehtoja itsenäisen asumisen tueksi, jolloin vanhempien vastuu aikuisista lapsistaan voisi luontevasti vähentyä. Tutkimukseni osoittaa, että kehitysvammaisten henkilöiden itsenäinen asuminen onnistuu, kun asumisen tukipalvelut ovat riittäviä ja asukkaiden sosiaalisia verkostoja sekä yhteisöllistä elämäntapaa tuetaan aktiivisesti.

8.1 Kehittämiskohteet ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen tulokset ovat sovellettavissa Kuopion kaupungin vammaispalvelujen asiakasyselynä tai -palautteena toiminnan kehittämiseksi. Tulokset ovat hyödynnettävissä tutkimuksen kohderhymän asumistilanteen ja palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä sekä mahdollisten uusien toimintojen käynnistämisessä. Kaikkein tärkeimpänä näen opinnäytetyön merkityksen ja välillisen hyödyn itsenäisesti asuville kehitysvammaisille henkilöille. Tutkimukseni kautta oli heillä mahdollisuus kertoa omasta elämästään, antaa palautetta asumisen hyvistä ja huonoista puolista ja sitä kautta vaikuttaa saataviin palveluihin. Esitän tutkimukseni tulokset sekä esille nousseet kehittämiskohteet Kuopion kaupungin vammaispalveluyksikössä. Toivon, että uuden tiedon ja sen myötä syntyvien keskustelujen kautta löytyy uusia ja innovatiivisia ideoita kehitysvammaisten palvelujen kehittämiseksi ja monipuolistamiseksi. Pitkällä tähtäimellä voidaan sitä kautta parantaa kehitysvammaisten henkilöiden elämänlaatu.

Tutkimuksen tavoitteena oli nostaa esille tuetun asumisen kehittämiskohteita sekä antaa suuntaviivoja asumiseen liittyvien palvelujen kehittämiseksi. Tärkeimmät tutkimukseni pohjalta esille nousseet kehittämiskohteet olivat asumisen ohjauksen monipuolistaminen ja vahvistaminen sekä itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten yksinäisyyden ennaltaehkäisy ja vähentäminen. Näiden aihealueiden jatkotutkimus olisi minusta mielenkiintoista ja perusteltua. Asumisen ohjauksen uusista toimintamalleista on hyviä esimerkkejä. Savon Vammaisasuntosäätiö käynnisti Mikkelissä TUPA-palvelut – nimisen toiminnan, jossa tarjotaan omissa asunnoissa asuville kehitysvammaisille henkilöille yksilöllisiä

asumisen tuki- ja ohjauspalveluja (SAVAS s.a.). Samanlaisia palveluja järjestetään Kuopion kaupungin vammaispalveluissa vammaisavustajien ja asumisen ohjaajan voimin (Kuopion kaupunki s.a.b; Ståhle 2019). Tutkimukseni tulosten myötä nousi esille näkemys, että kunnan tarjoamaa asumisen ohjausta on tarve lisätä ja kehittää. Kokeiluvaiheessa oleva henkilökohtaisen budjetin/ palvelusetelin toimintamalli antaa tulevaisuudessa uusia mahdollisuuksia myös asumisen ohjauksen toteuttamiseen (THL 2018).

Toinen tutkimukseni kautta esille noussut teema oli itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten yksinäisyys. Päiväaikainen toiminta tarjoaa aktiivista, ohjattua toimintaa ja sosiaalista kanssakäymistä päiväsaikaan, mutta iltaisin ja viikonloppuisin saattavat kehitysvammaiset henkilöt jäädä yksin, vaille kavereita ja mukavaa tekemistä. Kuopiossa parhaillaan käynnissä oleva Tukiliiton Arne ja Aune -hanke tarjoaa ryhmätoiminnan kautta mielekästä tekemistä sekä uusia sosiaalisia suhteita. Samalla vahvistetaan ryhmäläisten arjen taitoja ja voimavaroja. Hankkeen toinen painopiste on kehitysvammaisten vaikuttamistaitojen ja -mahdollisuuksien lisäämisessä lähiyhteisöjen ja palvelujen kehittämiseen. (Kehitysvammaisten Tukiliitto 2018.) Erilaiset ryhmätoiminnot ja harrasteryhmät tavoittavat kuitenkin vain tietyn osan kehitysvammaisia. Ajatus avoimen kohtaamispaikan perustamisesta sekä klubi- tai kahvilatoiminnan käynnistämisestä on ollut Kuopiossa esillä aina silloin tällöin. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamisesta on saatu hyviä kokemuksia Varkaudessa ja Pieksämäellä käynnistetyn klubitoiminnan kautta osana Savon OTE -hanketta. Hanke on yksi hallituksen OTE (Osatyökykyisille tie työelämään) -kärkihankkeen alueellisia kokeiluhankkeita, jossa pääpaino on osallisuutta ja toimintakykyä tukevan toiminnan kehittämisessä. (Savon OTE -hanke s.a.). Jatkotutkimuksessa olisi tärkeä kartoittaa, millaisia ovat kehitysvammaisten tarpeet, toiveet ja ideat avoimen ja yhteisöllisen kohtaamispaikan perustamiselle.

Kotiin annettavien asumisen tukipalvelujen lisäksi on tärkeää, että kehitysvammaisilla henkilöillä on mielekästä ja motivoivaa tekemistä jokaisena arkipäivänä. Työ- ja päivätoiminnan valtakunnalliset muutokset heijastuivat tutkimukseni tuloksissa. Työ- ja päivätoiminnan osittain vanhentuneen lainsäädännön myötä ovat palvelut hajautuneet ja vammaisten henkilöiden palvelut eriytyneet. Valtakunnallisen uudistamisen tavoitteena on selkeyttää työllisyyspalvelujen ja työtoiminnan välistä työnjakoa, vahvistaa asiakkaiden työllistymistä edistävien palvelujen käyttöä sekä rakentaa uusia väyliä työelämään. Samalla pyritään turvaamaan työelämän ulkopuolelle jäävien vammaisten asiakkaiden osallisuutta ja hyvinvointia. (Paanetoja 2019, 12; Vernerinen 2016b.) Tutkimukseni tuloksia voi hyödyntää päiväaikaisen toiminnan kehittämisessä. Tutkimukseni osoitti, että suuri osa itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia käy avotyötoiminnassa. Millä tavalla järjestetään heidän toimintansa mahdollisten lakiuudistusten jälkeen? Löytyykö kaikille palkkatyötä ja millaisilla uusilla toimintamalleilla vastataan asiakkaiden tarpeisiin? Mielestäni olisi tärkeää selvittää, miten etenee siirtyminen avotyötoiminnasta kohti uusia toimintamalleja. Tutkimuksessa voisi kartoittaa kehitysvammaisten ajatuksia ja toiveita avotyötoiminnan päättymisen jälkeisestä toiminnasta.

8.2 Ammatillinen kehitykseni opinnäytetyöprosessin aikana

Opinnäytetyöprosessi kulki rinnan työskentelyni kanssa vammaispalvelujen palveluohjaajana. Molemmat prosessit tukivat toisiaan. Samalla, kun kehityin ammatillisesti työssäni, laajeni myös näkemysni opinnäytetyöni aihealueesta. Käytännön työni kautta opin paremmin hahmottamaan palveluohjausprosessin laajuutta ja monitahoisuutta sekä tuntemaan ja soveltamaan lainsäädäntöä eri asiakasryhmien tarpeisiin. Opinnäytetyöprosessi antoi taas laajemman kuvan yhdestä asiakasryhmästä ja opetti tarkastelemaan jokaisen asiakkaan elämään ja arkeen kuuluvia osa-alueita monipuolisemmin ja perusteellisemmin.

Opinnäytetyön työskentelyprosessi vahvisti ammatillista tietoperustaani sekä tutkivaa ja kehittävää työtötteni. Kehityin arvioimaan ja kyseenalaistamaan nykyisiä toimintatapoja ja tottumuksia sekä etsimään uusia mahdollisuuksia yksilöllisten palvelukokonaisuuksien toteuttamiseksi. Sain tutkimukseni kautta mahdollisuuden tutustua itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten arkeen. Voin jatkossa peilata tutkimuksessani esille nousseita kehittämiskohteita omaan työhöni ja miettiä, millä tavoin voin palveluohjaajana tukea kunkin asiakkaan elämää ja hyvinvointia. Tutkimuksen tuloksia analysoidessani vahvistui kokemukseni siitä, että kehitysvammaiset ihmiset osaavat hyvin tuoda esille omia tarpeita ja toiveita sekä perustella omia mielipiteitään. Palveluohjauksessa on tärkeää asiakkaiden kohtaaminen, kuuntelu ja heidän mielipiteiden ja toiveiden huomiointi. Opinnäytetyöni myötä huomasin, että samat asiat ja tekijät asuinympäristössä, taloyhtiön ilmapiirissä ja naapurustossa ovat yhtä tärkeitä kehitysvammaisille ihmisille, kuin meille kaikille. Työssäni palveluohjaajana voin vaikuttaa asiakkaiden elämänlaatuun ja asumisen tyytyväisyyteen asiakaslähtöisellä palveluohjauksella sekä sopivien, yksilöllisten palvelukokonaisuuksien räätälöinnillä.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- ARA 2017. #kotimatalla -hanke [verkkajulkaisu]. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat/kotimatalla/Hankkeen_taista
- ARAJÄRVI, Miina ja KURONEN, Raija 2017. [20.11.2017.] Kotihoito ja sosiaalihuollon laitos- ja asu-
mispalvelut 2016. Tilastoraportti 42/2017 [verkkodokumentti]. Terveystieteiden ja hyvinvoinninla-
itos. Suomen virallinen tilasto. [Viitattu: 2018-03-18.] Saatavissa: http://www.jul-kari.fi/bitstream/handle/10024/135607/Tr42_17.pdf?sequence=4
- EU:n TIETOSUOJAUDISTUS 2018 [verkkajulkaisu]. Tietosuoja-valtuutetun toimisto. [Viitattu: 2018-03-26.] Saatavissa: <http://www.tietosuoja.fi/fi/index/euntietosuojaudistus.html>
- FODDY William 1993. CONSTRUCTING QUESTIONS FOR INTERVIEWS AND QUESTIONNAIRES THE-
ORY AND PRACTICE IN SOCIAL RESEARCH. Department of Anthropology and Sociology, Monash
University [verkkodokumentti]. Cambridge: Cambridge University Press. (Transferred to digital print-
ing 2003?) [Viitattu: 2018-03-18.] Saatavissa: [https://www.cycledoctoralfactec.com/up-
loads/7/9/0/7/7907144/\[william_foddy\]_constructing_questions_for_intervi_bokos-z1_.pdf](https://www.cycledoctoralfactec.com/uploads/7/9/0/7/7907144/[william_foddy]_constructing_questions_for_intervi_bokos-z1_.pdf)
- HALLINTOLAKI 434/2003. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-03-22.] Saatavissa: [https://www.fin-
lex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030434#Pidp450448336](https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20030434#Pidp450448336)
- HENKILÖTIETOLAKI 22.4.1999/523. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-04-02.] Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>
- HEINONEN, Ansa ja MANNINEN, Kari 2017. Kuopiossa ainesta hyvän elämän pääkaupungiksi. Uuti-
set. Savon Sanomat 27.3.2018.
- HINTSALA, Susanna 2010. Tuettu päätöksenteko. Esitys henkilökohtaisen avun päivillä 21.9.2010.
[verkkodokumentti]. Kehitysvammaliitto. Helsinki. [Viitattu: 2018-03-28.] Saatavissa:
[https://thl.fi/documents/470564/817072/tuettu_paatoksenteko_esitys.pdf/d7895630-9866-4272-
b433-b122362a2058](https://thl.fi/documents/470564/817072/tuettu_paatoksenteko_esitys.pdf/d7895630-9866-4272-b433-b122362a2058)
- HINTSALA, Susanna, SIPIÄ, Jenni ja SAINIO, Kristen 2015. Asuminen arjen keskiössä. Asuntover-
koston yhteiskehittämisen opas. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Tampere: Suomen yliopis-
topaino Oy – Juvenes Print
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirjo ja SAJAVAARA, Paula 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Hämeen-
linna: Kariston Kirjapaino Oy
- HYNYNEN, Raija ja NYSSÖLÄ, Saara 2015. Esipuhe. Teoksessa: HINTSALA Susanna, SIPIÄ Jenni
ja SAINIO Kristen 2015. Asuminen arjen keskiössä. Asuntoverkon yhteiskehittämisen opas. Asu-
misen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy – Juvenes Print
- JUDOSEURA SAKURA 2019. Sovellettu judo [verkkoinaisto]. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa:
<https://www.judoseurasakura.fi/sakuran-ryhmat/sovellettu-judo/>
- KAINULAINEN, Sakari 1998. Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa. Kuopion
yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Akateeminen väitöskirja. [Viitattu: 2018-03-29.] Saatavissa:
http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_951-781-821-1/urn_isbn_951-781-821-1.pdf
- KANKKUNEN, Päivi & VEHVILÄINEN-JULKUNEN, Katri 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3., uudistettu
painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy
- KARINEN, Risto, LAITINEN, Lasse, NORO, Kirsi, EKHOLM, Elina ja TUOKKOLA, Kati 2016. Yksilölli-
seen ja monimuotoiseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman arviointi asumisratkai-
sujen osalta [verkkodokumentti]. Ympäristöministeriön raportteja 18/ 2016. Ympäristöministeriö.
Helsinki [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: [http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/han-
dle/10024/74911/YMra18_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74911/YMra18_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO 2011. Oma kotia kohti. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Ylö-
järvi: Painohäme Oy

- KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO 2018. Ajankohtaista. Aarne ja Aune -hankkeessa vahvistetaan nuorten ja aikuisten arjen neuvokkuutta ja osallisuutta [Viitattu: 2019-04-02.] Saatavissa: <https://www.tukiliitto.fi/ajankohtaista/aarne-ja-aune-hanke/>
- KEHITYSVAMMALIITTO s.a. Asuminen [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: <http://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/asuminen/>
- KEHITYSVAMMALIITTO 2015. Vammaisten ihmisten itsenäisyyden pitää toteutua vuoden jokaisena päivänä [verkkajulkaisu]. Vammaisfoorumi. [Viitattu: 2018-03-27.] Saatavissa: <http://www.kehitysvammaliitto.fi/vammaisfoorumi-vammaisten-ihmisten-itsenaisyyden-pitaa-toteutua-vuoden-jokaisena-paivana/>
- KUOPION KAUPUNKI s.a.a. Vammaisten asumispalvelut [verkkoaineisto]. Sosiaali- ja terveyspalvelut. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/vammaisten-asumispalvelut>
- KUOPION KAUPUNKI s.a.b. Avustajakeskus [verkkoaineisto]. Henkilökohtainen apu. Sosiaali- ja terveyspalvelut. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/henkilokohtainen-apu>
- KUOPION KAUPUNKI s.a.c. Kehitysvammaisten päivätoiminta [verkkoaineisto]. Sosiaali- ja terveyspalvelut. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <https://www.kuopio.fi/kehitysvammaisten-paivatoiminta>
- KUUSAMO, Eija 2017. Vapaus ja vastuu. Ketju 1/2017 [verkkolehti]. [Viitattu: 2018-03-27.] Saatavissa: <http://ketju-lehti.fi/aiheet/itsemaaraaminen/vapaus-ja-vastuu/>
- LAKI KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLLOSTA 23.6.1977/519. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2019-03-20.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519#L3>
- LAKI SOSIAALIHUOLLON ASIAKKAAN ASEMESTA JA OIKEUKSISTA 22.9.2000/812. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2019-03-20.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L2P8>
- LAKI VAMMAISUUDEN PERUSTEELLA JÄRJESTETTÄVISTÄ PALVELUISTA JA TUKITOIMISTA 3.4.1987/380. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2019-03-20.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>
- MYKKÄNEN, Maarit ja PUIKKONEN, Virpi 2014. Tuettu päätöksenteko. Opas päätöksentekijälle ja tukihenkilölle [verkkokirja]. Savon Vammaisasuntosäätiö. [Viitattu: 2018-03-28.] Saatavissa: http://www.savas.fi/userfiles/file/esitteet_ja_opaat/savas_tuepaopas_2014.pdf
- NIEMELÄ, Markku ja BRANDT, Krista (toim.) 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja [verkkodokumentti]. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70787/Selv_0773_vammaisasuminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- NUORTEN PALVELU RY s.a. Zemppari [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-23.] Saatavissa: <https://nuortenpalvelu.fi/zempparit/>
- PAANETOJA, Jaana 2019. Vammaisten työllistymistä tukevan toiminnan ja työtoiminnan uudistaminen. Selvitysraportti [verkkajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:20.Helsinki. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161425/Rap_20_2019_Vammaisten%20tyollistymista%20tukevan%20toiminnan%20ja%20tyotoiminnan%20uudistaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- PUHAKKA, Anneli 2015. Itsemääräämisoikeutta koskeva lakiuudistus loppusuoralla. Ketju 1/2015 [verkkolehti]. [Viitattu: 2018-03-27.] Saatavissa: <http://ketju-lehti.fi/aiheet/itsemaaraaminen/itsemaaraamisoikeutta-koskeva-lakiuudistus-loppusuoralla/>
- RÄTY, Tapio 2017. Vammaispalvelut. Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Kynnys ry. 5. uudistettu painos. Riika: Dardedze Holografija Ltd
- SALIBANDYSEURA WELHOT s.a. Erityisryhmä [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <http://www.welhot.fi/showpage.php?id=6>

- SAVAS s.a. Kotiin annettavat palvelut [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-04-02.] Saatavissa: <http://www.savas.fi/fi/asuminen/kotiin-annettavat-palvelut/kotiin-annettavat-palvelut/>
- SAVON OTE -HANKE s.a. Savon OTE-hanke. Hyvä työelämä Etelä-Savo [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-04-02.] Saatavissa: <http://hyvatyolama.fi/etelasavo/savon-ote-hanke/>
- SAVONIA s.a. Moodle. Opinnäytetyöprosessiin liittyvät menetelmätyöpajat. Määrällinen tutkimus. Työpaja 2 [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-04-20.] Saatavissa: https://moodle.savonia.fi/plu-ginfile.php/397386/mod_resource/content/1/Paja%202.pdf
- SELKOKESKUS 2015. Selkokieli [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2018-03-18.] Saatavissa: <http://selkokeskus.fi/selkokieli/maaritelma/>. Kehity
- SEPPÄLÄ, Heikki 2017. Erilaiset eväät. Kirja kehitysvammaisuudesta svammaliitto ry. Kouvola: PackageMedia Oy
- SILLANPÄÄ, Niina, HINTSALA, Susanna, YLITALO, Juhani ja KLEM, Simo 2017. Monipuolista asumista kehittämässä. Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tarpeita ja ratkaisuja Eksotessa [verkkodokumentti]. Ympäristöministeriön raportteja 22/ 2017. Helsinki. [Viitattu: 2018-02-20.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160272/YMra_22_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- SOSTIAALIHUOLTOLAKI 1301/2014. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-03-25.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp450120400>
- STM 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö 2003. Vammaisten ihmisten asumispalvelujen laatusuositus [verkkodokumentti]. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:4. Helsinki. [Viitattu: 2018-03-11.] Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70109/asumpalv03.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- STM 2016. Laitoksesta yksilölliseen asumiseen 2016. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostettavat toimet vuosille 2016–2020 [verkkodokumentti]. Seurantaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:17 Helsinki. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- STÅHLE, Seppo 2019. Puhelinhaastattelu 18.3.2019.
- SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO s.a. Ystävöiminta [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-23.] Saatavissa: <https://evl.fi/osallistu/anna-aikaasi/ystavatoiminta>
- SUOMEN PERUSTUSLAKI 11.6.1999/731. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu: 2018-03-22.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- SUOMEN PUNAINEN RISTI s.a. RedNet. SPR Ystävöiminta [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-23.] Saatavissa: <https://rednet.punainenristi.fi/ystavatoiminta>
- SUOMEN YK-LIITTO 2016. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja [verkkodokumentti]. Somero: Sälekarin Kirjapaino Oy. [Viitattu: 2018-03-11.] Saatavissa: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- SUOMISANAKIRJA [verkkojulkaisu]. [Viitattu: 2018-04-01.] Saatavissa: <https://www.suomisana-kirja.fi/itsen%C3%A4inen>
- TALENTIA 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. 6.painos. Helsinki
- TEATTERIKERHO TELMI s.a. Facebook [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-22.] Saatavissa: <https://www.facebook.com/teatterikerhotelmi/>
- THL s.a.a. Kehitysvammaisten asumisohjelma KEHAS [verkkoaineisto]. Vammaispalvelujen käsikirja. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisenen-elman-tuki/asuminen/kehitysvammaisten-asumisohjelma-kehas>

- THL s.a.b. Päivätoiminta [verkkoaineisto]. Vammaispalvelujen käsikirja. [Viitattu: 2019-03-20.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/paivatoiminta>
- THL 2015. Tuettu asuminen [verkkoaineisto]. Vammaispalvelujen käsikirja. [Viitattu: 2018-03-11.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsensaen-elaman-tuki/asuminen/tuettu-asuminen>
- THL 2018. Henkilökohtaisen avun hankkiminen palvelusetelillä [verkkoaineisto]. Vammaispalvelujen käsikirja. [Viitattu: 2019-04-23.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/henkilokohtainen-apu/avun-jarjestamistavat/henkilokohtaisen-avun-hankkiminen-palvelusetelilla>
- TILASTOKESKUS 2013. Tyytyväisyys elämän eri puoliin [verkkajulkaisu]. Tulo- ja elinolo-tutkimus. Findikaattori. [Viitattu: 2018-03-28.] Saatavissa: <http://findikaattori.fi/fi/118>
- TILASTOKESKUS 2018. Asuntojen vuokrat 2018, 2. vuosineljännes [verkkajulkaisu]. [Viitattu: 2019-03-09.] Saatavissa: https://www.stat.fi/til/asvu/2018/02/asvu_2018_02_2018-08-02_fi.pdf
- TILASTOKESKUS s.a. Tietoa tilastoista [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-03-2.] Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/kas/reliabiliteetti.html>
- TOLVANEN, Manta 2019. Miksi kehitysvamman taustasyyn tietäminen on tärkeää? Verkkoluento 27.3.2019. Tampereen yliopistollinen sairaala.
- VALTIOVARAINMINISTERIÖ s.a. Arvot ja virkamiesetiikka [verkkoaineisto]. [Viitattu: 2019-02-23.] Saatavissa: <https://vm.fi/valtio-tyonantajana/virkamiesoikeus/arvot-ja-virkamiesetiikka>
- VARANTOLA, Krista, LAUNIS, Veikko, HELIN, Markku, SPOOF, Sanna Kaisa ja JÄPPINEN, Sanna 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 [verkkodokumentti]. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Helsinki. [Viitattu: 2019-03-2.] Saatavissa: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- VERNERI 2016a. Asumisen hyvät käytännöt. KEHAS-ohjelman hyvät käytännöt [verkkajulkaisu]. Verner. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. [Viitattu: 2018-03-25.] Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/asumisen-hyvat-kaytannot>
- VERNERI 2016b. Työ- ja päivätoiminnan ja työhönvalmennuksen lainsäädäntö [verkkajulkaisu]. Verner. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. [Viitattu: 2019-02-23.] Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/tyo-ja-paivatoiminnan-ja-tyohonvalmennuksen-lainsaadanto>
- VERNERI 2017a. Vammaispolitiikka ja ajattelutapojen muutos. Laitosasumisen lakkauttaminen [verkkajulkaisu]. Verner. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/laitosasumisen-lakkauttaminen>
- VERNERI 2017b. Arki ja palvelut. Vapaa-aika [verkkajulkaisu]. Verner. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. [Viitattu: 2019-03-24.] Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/vapaa-aika>
- VERNERI 2018. Päivätoiminta [verkkajulkaisu]. Verner. Verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. [Viitattu: 2019-03-20.] Saatavissa: <https://verneri.net/yleis/p%C3%A4iv%C3%A4toiminta>
- VIENONEN, Elina (toim.) 2013. Hyvä arki. Työkaluja asumisen ja toiminnan kehittämiseen. Kyllin hyvä tuettu elämä -projekti. Autismi- ja Aspergerliitto ry. Kirjapaino Kieli Oy
- VILKKA, Hanna 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet [verkkokirja]. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. [Viitattu: 2019-03-02.] Saatavissa: <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>
- WIKIPEDIA 2008 [verkkajulkaisu]. [Viitattu: 2018-03-27.] Saatavissa: [https://fi.wikipedia.org/wiki/Itsen%C3%A4isyys_\(psykologia\)](https://fi.wikipedia.org/wiki/Itsen%C3%A4isyys_(psykologia))
- YMPÄRISTÖMINISTERIÖ 2016. Kehitysvammaisten asumisen ohjelma 2010–2015 [verkkajulkaisu]. [Viitattu: 2018-02-18.] Saatavissa: http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Paattyneet_hankkeet/Kehitysvammaisten_asumisen_ohjelma_20102%281711%29

LIITE 1: KYSELY ITSENÄISESTI TAI KUMPPANINSA KANSSA ASUVILLE KEHITYSVAMMAISILLE

1) TAUSTATIEDOT

1. Mikä on sinun sukupuolesi? Merkitse oikea vaihtoehto rastilla.

Nainen

Mies

2. Minkä ikäinen sinä olet? Merkitse oikea vaihtoehto rastilla.
  - Alle 20v
  - 20-29v
  - 30-39v
  - 40-49v
  - 50-59v
  - Yli 60v

3. Asutko yksin vai kumppanin kanssa? Merkitse oikea vaihtoehto rastilla.
  - Asun yksin
  - Asun kumppanin kanssa

4. Kuinka kauan olet asunut itsenäisesti? Kerro omin sanoin.

5. Minkä kokoisessa asunnossa sinä asut? Merkitse oikea vaihtoehto rastilla.
  - Asun yksiössä
  - Asun kaksiossa
  - Asun kolmiossa
  - Joku muu, mikä?

6. Kuka on sinun vuokranantajasi?
  - SAVAS
  - KUOPAS
  - Niiralan Kulma
  - VVO
  - Yksityishenkilö
  - Joku muu, kuka?

7. Koetko, että itsenäinen asuminen on turvallista? Merkitse sinulle sopivin vastaus rastilla.
  - Itsenäinen asuminen on täysin turvallista
  - Itsenäinen asuminen on melko turvallista
  - En osaa sanoa
  - Itsenäinen asuminen ei ole täysin turvallista
  - Itsenäinen asuminen ei ole lainkaan turvallista

8. Kerro omin sanoin, miten asumisen turvallisuutta voisi parantaa?

9. Haluaisitko muuttaa eri asuntoon? Merkitse sinulle sopivin vastaus rastilla. Ellet halua muuttaa eri asuntoon, siirry kysymykseen 12.
  - Kyllä, haluan muuttaa eri asuntoon

En halua muuttaa eri asuntoon

En osaa sanoa

10. Jos haluat muuttaa muualle, niin miksi? Kerro omin sanoin.

11. Jos haluat muuttaa muualle, niin mihin? Kirjoita esim. kaupunginosa tai asunnon koko, johon haluaisit muuttaa.

2) ITSENÄISEN ASUMISEN TUKI

12. Missä itsenäiseen asumiseen liittyvissä asioissa tarvitset apua ja tukea? Merkitse rastilla sinulle 3 tärkeintä asiaa.

Henkilökohtaisessa hygieniassa

Lääkehoidossa

Kodin siivouksessa

Pyykkihuollossa

Kodin pienissä huoltotöissä (esim. lampun tai sulakkeiden vaihdossa)

Ruoanlaitossa

Ruokaostosten teossa

Vaatteiden ostossa

Asioinnissa esim. lääkärissä, apteekissa, pankissa ym. virastoissa

Raha-asioiden hoitamisessa (laskujen maksamisessa, rahan käytön suunnittelussa ym.)

Joku muu, mikä?

13. Keneltä ja miten usein saat apua itsenäiseen asumiseen? Valitse joka riville sopivin vaihtoehto ja merkkää se rastilla.

Saan apua päivittäin	Saan apua viikoittain	Saan apua noin kerran kuukaudessa	Saan apua harvemmin kuin kerran kuukaudessa	En saa apua
----------------------	-----------------------	-----------------------------------	---	-------------

Vanhemmilta

Sisaruksilta

Isovanhemmilta

Muilta sukulaisilta

Ystäviltä

Avustajalta

Työtoiminnan ohjaajalta

Naapureilta

Taloyhtiön kiinteistönhoitajalta

Vuokranantajalta

Joku muu, kuka?

14. Onko sinulla henkilökohtainen avustaja? Jos sinulla ei ole henkilökohtaista avustajaa, siirry kysymykseen 16,

Kyllä, minulla on henkilökohtainen avustaja

Ei, minulla ei ole henkilökohtaista avustajaa

15. Kuinka usein tapaatte henkilökohtaisen avustajasi kanssa? Merkitse sinulle sopivin vaihtoehto rastilla.

Tapaan avustajaa 3 kertaa viikossa

Tapaan avustajaa 2 kertaa viikossa

Tapaan avustajaa 1 kerran viikossa

Tapaan avustajaa 2 kertaa kuukaudessa

Tapaan avustajaa 1 kerran kuukaudessa

16. Merkitse alla olevista asioista rastilla kaikki ne asiat, joissa avustaja sinua auttaa.

Kodin siivouksessa

Pyykkihuollossa

Kodin pienissä huoltotöissä

Ruoanlaitossa

Ostosten tekemisessä

Raha-asioiden hoitamisessa (esim. laskujen maksamisessa, rahan käytön suunnittelussa ym.)

Asioinnissa esim. lääkärissä, apteekissa, pankissa ym. virastossa

Vapaa-ajan vietossa

Harrastuksissa

Joku muu, mikä?

17. Kerro omin sanoin, mitä muuta tukea tai palveluja tarvitsisit itsenäisen asumisen tueksi?

Ellet tarvitse muuta tukea, siirry seuraavaan kysymykseen 18.

3) MUUT ITSENÄISTÄ ASUMISTA JA ITSENÄISEYYTTÄ TUKEVAT PALVELUT

18. Missä toiminnassa käyt arkisin ja miten usein? Merkitse jokaiselle riville oikea vastaus rastilla.

En käy ollenkaan	Käyn 1 kerran viikossa	Käyn 2 kertaa viikossa	Käyn 3 kertaa viikossa	Käyn 4 kertaa viikossa	Käyn 5 kertaa viikossa
------------------	------------------------	------------------------	------------------------	------------------------	------------------------

Käyn päivätoiminnassa

Käyn työtoiminnassa

Käyn avotyötoiminnassa

Käyn palkkatyössä

19. Kerro omin sanoin, mitä sinä harrastat?

20. Kuinka monta kertaa viikossa osallistut kodin ulkopuoliseen harrastukseen? Merkitse sinulle sopivin vastaus rastilla.

En osallistu ohjattuun harrastukseen

Käyn harrastuksissa 1 kerran viikossa

Käyn harrastuksissa 2 kertaa viikossa

Käyn harrastuksissa 3 kertaa viikossa

Käyn harrastuksissa useammin kuin 3 kertaa viikossa

4) TYTYVÄISYYS ITSENÄISEEN ASUMISEEN

21. Miten tärkeitä ovat sinulle alla olevat, itsenäiseen asumiseen kuuluvat asiat? Meritse jokaiselle riville sinulle sopivin vastaus rastilla.

On erittäin
tärkeä

On tärkeä

On melko
tärkeä

Ei ole kovinkaan
tärkeää

Ei ole ollenkaan
tärkeää

Voin valita, missä asun

Voin valita, kenen kanssa asun

Voin valita, mitä teen arkena

Voin valita, miten vietän vapaa-aikaani

Voin valita, mitä ohjelmia katson televisiosta

Voin valita, mitä musiikkia kuuntelen

Voin valita, ketä kustun kylään

Voin valita, mitä syön

Voin valita, moneltako lähden nukkumaan

22. Miten tyytyväinen olet nykyiseen asumiseen? Merkitse sinulle sopivin vaihtoehto rastilla.

Olen nykyiseen asumiseen hyvin tyytyväinen

Olen nykyiseen asumiseen melko tyytyväinen

En osaa sanoa

Olen nykyiseen asumiseen melko tyytymätön

Olen nykyiseen asumiseen hyvin tyytymätön

23. Koetko joskus yksinäisyyttä? Merkitse sinulle sopivin vastaus rastilla.

Koen usein yksinäisyyttä

Koen joskus yksinäisyyttä

Koen harvoin yksinäisyyttä

En koe lainkaan yksinäisyyttä

24. Kerro omin sanoin, mitä haluaisit muuttaa elämässäsi?

25. Kerro omin sanoin, mitkä asiat tuovat sinulle iloa?

26. Täytitkö kyselyn yksin vai jonkun avustuksella? Merkitse oikea vastaus rastilla.

Täytin kyselyn yksin

Täytin kyselyn jonkun avustuksella

27. Jos sait kyselyn täyttämiseen apua, niin keneltä? Kerro omin sanoin.

LIITE 2: SAATEKIRJE

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Kuopio 7.8.2018

Opiskelen Savonia ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä kuopiolaisten, itsenäisesti tai kumppaninsa kanssa asuvien kehitysvammaisten asumisesta. Tutkimuksen avulla selvitän seuraavia asioita: Millaista tukea kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat itsenäisen asumisen ja arjen tueksi? Mitä tukea ja palveluja kehitysvammaiset saavat? Kuka heitä arjessa auttaa? Miten tyytyväisiä itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset ovat asumiseen?

Tutkimuksen kautta saadaan tärkeää tietoa kehitysvammaisten itsenäisestä asumisesta Kuopiossa. Tutkimuksen tulokset näyttävät, ovatko itsenäiseen asumiseen saatava tuki ja palvelut riittäviä ja millä tavalla voidaan tukea parantaa.

Opinnäytetyö toteutetaan kyselytutkimuksena, johon pyydän sinua osallistumaan. Voit valita tavan, miten vastat kyselyyn:

1. Voit vastata ohessa olevaan kyselylomakkeeseen ja palauttaa sen palautuskuoressa.
2. Voit vastata sähköiseen kyselylomakkeeseen oheisen internetlinkin kautta <https://link.webpolsurveys.com/S/1AF9251BA319C6BC>
3. Voit vastata kyselyyn läheisen, ohjaajan tai henkilökohtaisen avustajan avulla. Voit tarvittaessa olla yhteydessä myös minuun, jolloin autan sinua täyttämään kyselylomakkeen. Jokainen vastaus on tärkeä. Vastaamalla voit vaikuttaa asumisen tukipalvelujen kehittämiseen.

Osallistuminen kyselyyn on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa. Antamasi vastaukset käsitellään nimettöminä ja ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään vastaajan tiedot eivät paljastu tuloksissa.

Kyselyyn vastaamiseen on aikaa neljä viikkoa. Palauta täytetty lomake viimeistään 16.9.2018 mennessä.

Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Auli Ratinen ja Tuija Pakarinen Savonia ammattikorkeakoulusta.

Iso kiitos kyselyyn vastaamisesta!

Ystävällisin terveisin

Kaie Hyvönen

Puhelinnumero töissä: 044 7181715